

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ชุมชนกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา เป็นการวิจัยถึงปรากฏการณ์การจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนชนบทของอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่จัดการศึกษาโดยเน้นการกระจายอำนาจ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาลักษณะของการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาที่ลงไปถึงระดับชุมชน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ซึ่งในการศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น คู่มือดำเนินงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/อำเภอ/กิ่งอำเภอ คู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น คู่มือดำเนินงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระทรวงศึกษาธิการ รายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ฯลฯ และทำการศึกษาภาคสนามโดยการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจากผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในปี พ.ศ.2537-2540 เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการในระดับต่าง ๆ ประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อมูลจากการศึกษาตามกรอบการวิจัย และผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการศึกษาไว้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน
2. สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก
3. ลักษณะการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชน

ประวัติของชุมชน

บ้านม่อนตะวันออก (ชื่อสมมุติ) เป็นหมู่บ้านทางเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประชาชนใช้ภาษาพื้นเมืองภาคเหนือหรือที่เรียกว่า “ภาษาถิ่นล้านนา” เป็นภาษาหลักในการสื่อสาร พ่อสม ผู้สูงอายุของหมู่บ้าน ปัจจุบันอายุ 71 ปี เล่าว่า แรกเริ่มมีคนย้ายมาอยู่ที่บ้านนี้ไม่มากนักที่ย้ายมาเพราะเขามีที่ทำกินอยู่แถวนี้และสมัยก่อนแต่ละครอบครัวมีลูกกันมาก 7-8 คน ยิ่งลูกมากก็ต้องกินมาก บ้านเรามากมีข้าวไม่พอกิน ปลูกข้าว ทำนา ต้องพึ่งน้ำฝนเพียงอย่างเดียว บางปีข้าวไม่พอกินต้องกินหัวกลอย หัวมันและมะพร้าวแทนข้าว เดิมทีชื่อบ้านม่อนตะวันออก มีที่มาเนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านม่อนตะวันออกแต่เดิมทีเคยเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านม่อน ประกอบกับหมู่บ้านตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำวังทางด้านทิศตะวันออก จากความสอดคล้องดังกล่าว ชาวบ้านจึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านม่อนตะวันออก” เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2483 มีบ้านเรือนมากขึ้นมีคนอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงยกฐานะเป็นหมู่บ้านชื่อ บ้านม่อนตะวันออก ขึ้นกับตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ปัจจุบันบ้านม่อนตะวันออกมีบ้านเรือนประมาณ 307 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 1,605 คน

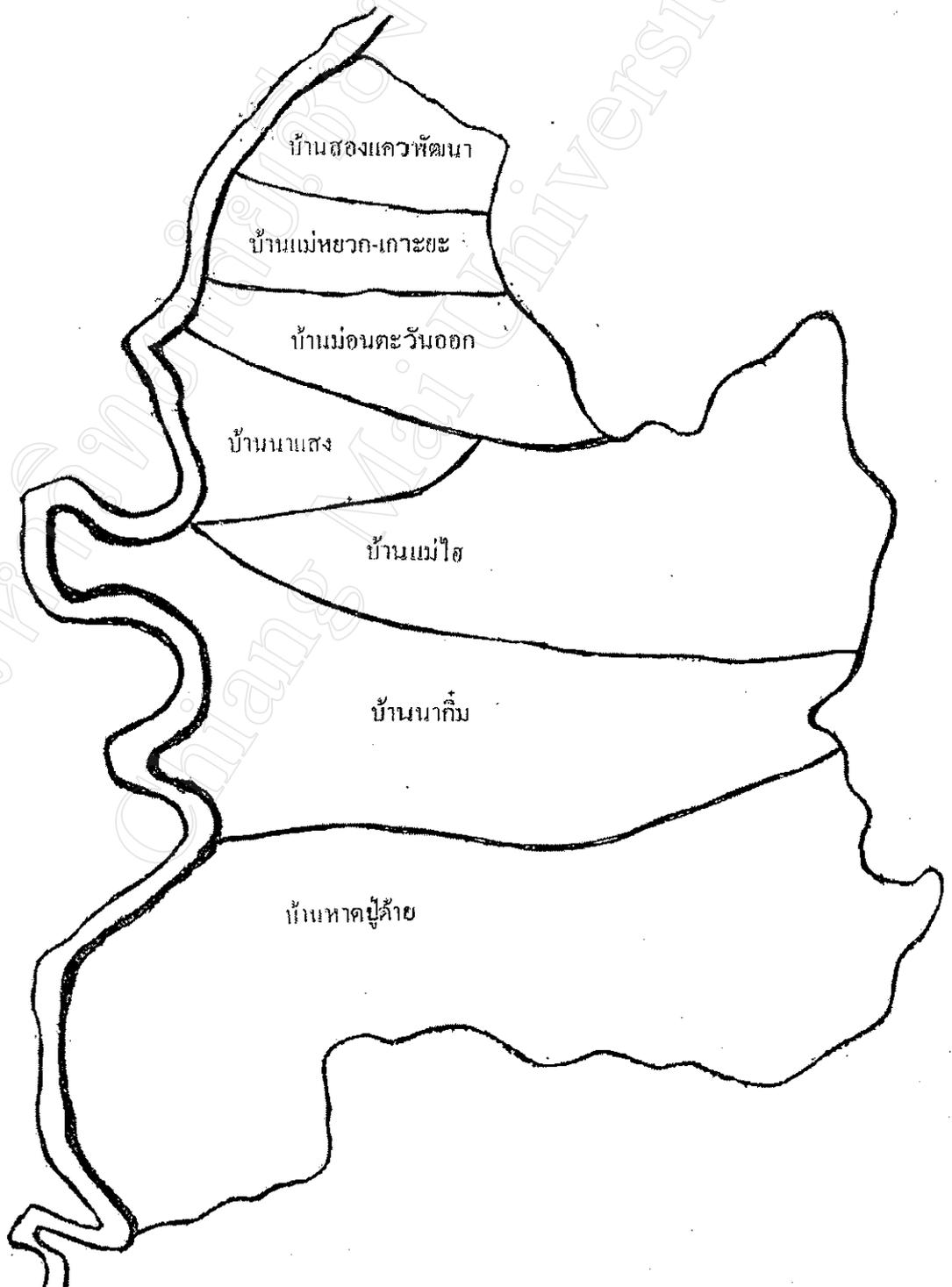
บริบททางกายภาพ

บ้านม่อนตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 8,763 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขา หมู่บ้านมีรูปร่างคล้ายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีด้านกว้างอยู่ทางทิศที่ตะวันออกและถูกหนุนให้สูงเอียงลาดลงสู่ทิศตะวันตก มีอาณาเขต ทิศตะวันตก ติดแม่น้ำวัง ทิศตะวันออก ติดเชิงเขาซึ่งปกคลุมไปด้วยป่าโปร่ง ทิศเหนือติดกับหมู่บ้านแม่หยวก-เกาะยะ ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านนาแสง จำแนกเป็นพื้นที่พักอาศัยประมาณ 174 ไร่ การตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทอดแนวยาวนานกับถนนสายหลักที่ตัดผ่านหมู่บ้าน และพื้นที่การเกษตรประมาณ 8,589 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และพื้นที่เพาะปลูกพืช เช่น อ้อย แดงไทย ทำนา และสวนผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง ส้มโอ เป็นต้น

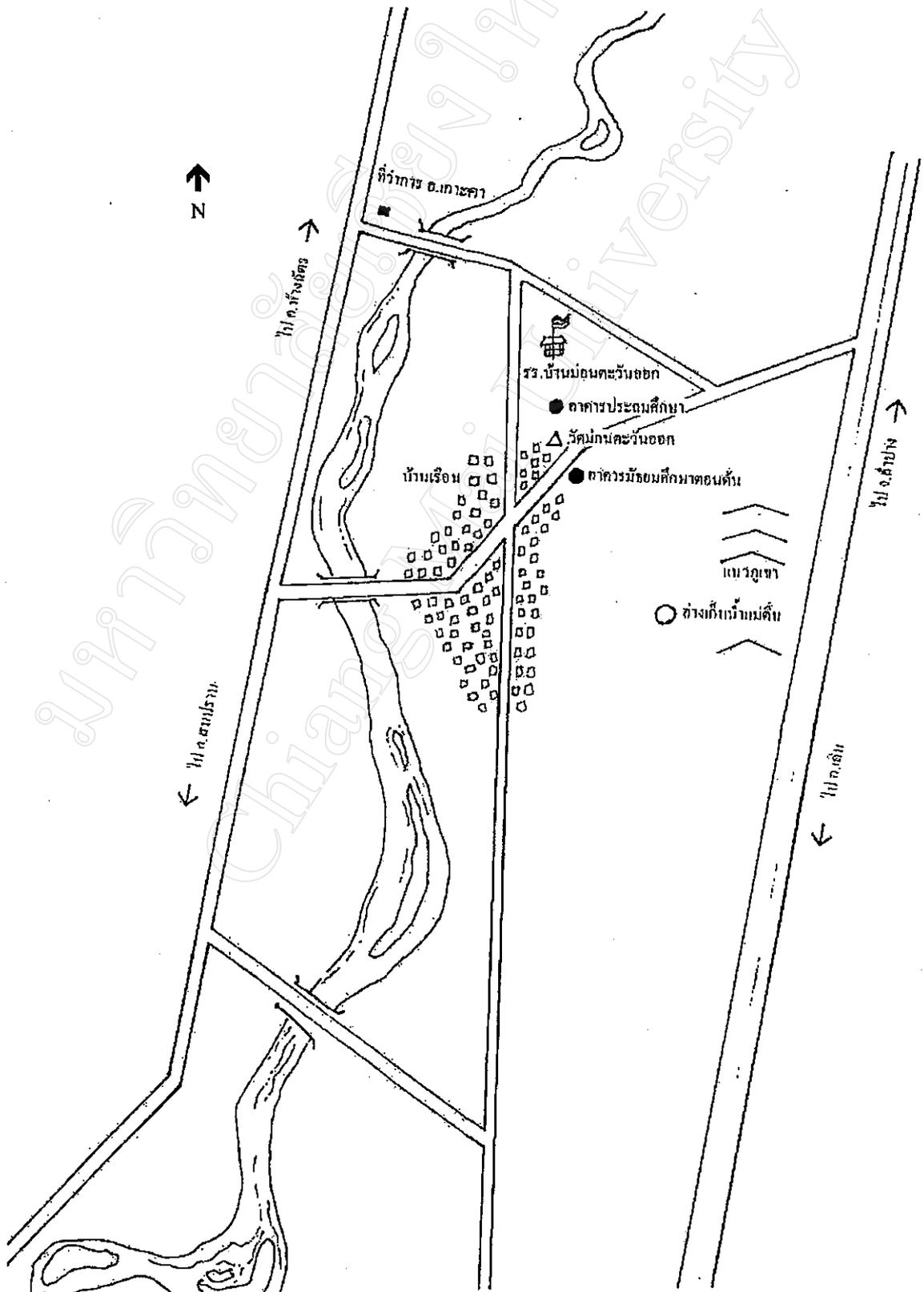
สถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอเกาะคาประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 30 กิโลเมตร สมัยก่อนชาวบ้านเล่าว่าการเดินทางไปยังตัวเมืองลำปางมีความลำบากและใช้การเดินเท้า ซี่ม้าเป็นหลัก ต้องใช้เวลาในการเดินทางจากบ้านตอนเช้าไปถึง

ตัวจังหวัดตองคำ ปัจจุบันมีความเจริญขึ้นจึงใช้เวลาการเดินทางเพียง 30 นาที ก็ถึงตัวเมืองลำปาง การเดินทางไปหมู่บ้านม่อนตะวันออกมี 2 เส้นทางจากอำเภอเกาะคา เส้นทางแรกออกจากอำเภอเกาะคาไปตามเส้นทางถนนหลวงสายพหลโยธิน มุ่งตรงไปทางอำเภอสบปราบ ประมาณ 10 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าไปตามเส้นทางพหลโยธินสายเก่าอีกประมาณ 5 กิโลเมตร หรืออีกเส้นทางจากอำเภอเกาะคาไปตามเส้นทางถนนเกาะคา-บ้านม่อนประมาณ 12 กิโลเมตร พอถึงสี่แยกจึงเลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร การเดินทางไปยังบ้านม่อนตะวันออก ทั้งสองเส้นทางมีระยะทางไม่ต่างกันมากนัก ปัจจุบันถนนภายในหมู่บ้านสภาพใช้การได้ตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านข้างเคียง มีส่วนน้อยที่อาศัยรถประจำทางในการเดินทางออกจากหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2541 หมู่บ้านมีรถยนต์ 12 คัน และรถจักรยานยนต์ 128 คัน

แผนที่ตำบลนาแสง

แผนที่หมู่บ้านม่อนตะวันออก

บ้านม่อนตะวันออกมีบ้านเรือนอยู่ จำนวน 307 หลังคาเรือน ประชากร 1,605 คน
จำแนกตามช่วงอายุ ได้ดังนี้

อายุแรกเกิด-5 ปี	จำนวน 86 คน
อายุ 6-15 ปี	จำนวน 231 คน
อายุ 16-18 ปี	จำนวน 121 คน
อายุ 19-50 ปี	จำนวน 826 คน
อายุ 51-60 ปี	จำนวน 158 คน
อายุ 60 ปีขึ้นไป	จำนวน 183 คน

ป่าไม้ในบริเวณหมู่บ้าน ในอดีตสภาพป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันมีพื้นที่ป่า
ลดลง ป่าที่เคยเป็นป่าที่อุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ดังที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า
สมัยก่อนมักมีเสือเข้ามาลักกินวัวและสุนัขในหมู่บ้านเป็นประจำ แต่ในปัจจุบันนี้ป่าไม้ที่เหลือมี
สภาพเป็นป่าโปร่งการใช้ประโยชน์จึงมีน้อย

สำหรับอ่างเก็บน้ำแม่ต๋ม เป็นอ่างเก็บน้ำเพื่อทำการเกษตรและการประมง เป็นอ่าง
เก็บน้ำที่มีขนาดใหญ่ ที่มีความสำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งได้รับงบประมาณจากทางราชการในการ
ก่อสร้าง สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2535 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านซึ่งเป็น
ที่สูง อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ รองรับน้ำจากธรรมชาติและน้ำที่สูบจากแม่น้ำวังด้วยพลังงานไฟฟ้า ใน
ปัจจุบันมีการจัดระบบชลประทานส่งน้ำจากอ่างแม่ต๋มไปยังพื้นที่ทำนาของหมู่บ้าน ซึ่งนับได้
ว่าอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญทางการเกษตรกรรมของหมู่บ้าน ที่ช่วยให้ชาวบ้าน
สามารถปลูกข้าวได้มากเพียงพอสำหรับการบริโภคและขายจนถึงปัจจุบัน

แหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค บ้านม่อนตะวันออกมีบ่อบาดาลและถังสูงบรรจุ
น้ำขนาดใหญ่ จำนวน 2 แห่ง เป็นแหล่งผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะมีน้ำสำหรับการ
อุปโภคและบริโภคอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี

ปี พ.ศ.2524 หมู่บ้านใช้ไฟฟ้า และต่อมาใน ปี พ.ศ.2540 หมู่บ้านมีโทรศัพท์ เมื่อหมู่
บ้านมีไฟฟ้าใช้แล้ว อุปกรณ์ไฟฟ้า และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้หลั่งไหลเข้าสู่
หมู่บ้าน นับแต่นั้นเป็นต้นมา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

จากที่เคยต้องใช้ จี๊ได้ น้ำมันก๊าด และน้ำมันหมู เป็นเชื้อเพลิงให้แสงสว่างเปลี่ยนไปใช้หลอดไฟฟ้าแทน ทางด้านข่าวสารข้อมูลที่เคยรับได้ช้าก็รวดเร็วขึ้น ปัจจุบันตัวเลขเครื่องใช้ไฟฟ้าของหมู่บ้านมีโทรทัศน์ 203 เครื่อง มีตู้เย็น 198 ตู้ มีโทรศัพท์ 64 เครื่อง มีวิทยุและพัดลมกันเกือบทุกครัวเรือน

ร้านค้าของชำในหมู่บ้าน เป็นที่ขายสินค้าหลายประเภท ทั้งเงินสดและเงินผ่อน จำนวน 12 ร้าน ร้านผลิตและขายวัสดุก่อสร้าง จำนวน 1 ร้าน ปั้นหลอดขายน้ำมันเชื้อเพลิง จำนวน 1 แห่ง ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า จำนวน 1 ร้าน ร้านซ่อมจักรยายนต์ จำนวน 1 ร้าน อยู่เกาะพนังสีและท่าบะ จำนวน 1 แห่ง ร้านจำหน่ายและบริการย้ายกล้าไม้ จำนวน 1 ร้าน แผงลอยประมาณ 5 ร้าน แผงลอยเป็นร้านค้าริมทางที่มักขายสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้านตามฤดูกาล ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่เป็นผู้เดินทางผ่านหมู่บ้าน สินค้าที่วางขายส่วนใหญ่เป็นผลิตผลทางการเกษตรตามฤดูกาล เช่น ขายลำไยและแตงไทยช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ขายหน่อไม้และเห็ดช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน และขายส้มโอช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม

ส่วนบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวแล้วข้างต้นที่มีในหมู่บ้าน ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษาของทางราชการ จำนวน 1 โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าวที่ติดตั้งลำโพงไว้รอบบริเวณบ้านพักอาศัย จำนวน 6 จุด วัดใช้จัดพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จำนวน 1 วัด ศาลากลางบ้านสถานที่สำหรับชาวบ้านจัดการประชุมและทำกิจกรรมต่างๆ จำนวน 1 หลัง โรงสีข้าว จำนวน 1 แห่ง ภายในหมู่บ้านไม่มีสถานีอนามัย แต่ชาวบ้านสามารถไปใช้บริการจากสถานีอนามัยตำบลนาแสงที่ห่างออกไปประมาณ 3 กิโลเมตรได้อย่างสะดวก

ด้านเศรษฐกิจ

นับย้อนไปในอดีตช่วง 40-50 ปีก่อน ชาวบ้านม่อนตะวันออกมีวิถีชีวิตพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ การทำมาหากิน ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เช่น ทำนา ปลูกข้าว (ข้าวไร่) หาของป่า ลักษณะของการทำมาหากินเป็นแบบยังชีพที่เน้นการพึ่ง

พาดตนเองเมื่อความเจริญมีมากจึงทำให้ค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไป

อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้าของหมู่บ้าน ชาวบ้านปลูกกันมาก เมื่อมีโรงงานผลิตน้ำตาลมาตั้งที่อำเภอเกาะคาประมาณปี พ.ศ.2480 โรงงานน้ำตาลแห่งนี้เป็นโรงงานแห่งที่สองของภาคเหนือ ซึ่งโรงงานน้ำตาลแห่งแรกตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรดิตถ์ ชาวบ้านได้รับการส่งเสริมให้ปลูกอ้อย และวัตถุดิบสำคัญในการผลิตน้ำตาลถูกถลำเลียงไปตามเส้นทางรถไฟที่โรงงานสร้างขึ้นตัดผ่านหมู่บ้าน การบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อใช้พื้นที่ทำการเพาะปลูกอ้อยมีจำนวนมากในช่วงนี้ ในขณะที่เดียวกันรายได้ของชาวบ้านที่ได้รับจากการขายอ้อยก็เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน ปัจจุบันการปลูกอ้อยทำกันน้อยลง เนื่องจากต้องใช้การดูแลและเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลสูงเป็นค่าไถ ค่าพันธุ์อ้อย ค่ากำจัดวัชพืช ค่าปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ประกอบกับแรงงานเริ่มหายากและค่าแรงงานเริ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก ชาวบ้านนิยมไปทำงานต่างถิ่นทั้งใกล้และไกลกันมากขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังเปลี่ยนไปใช้พื้นที่ปลูกอ้อยทำนากันมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา มีระบบชลประทานที่ดีขึ้น พืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากขึ้น ได้แก่ ลำไยและแตงไทย ดังกรณีของลุงบุตร แสงสอน เกษตรกรรายแรก ที่ปลูกลำไยเพื่อการค้าของหมู่บ้าน ได้เล่าว่า เดิมที่บ้านเรามีลำไยปลูกกันอยู่บ้างแล้ว แต่ที่เริ่มปลูกและดูแลกันอย่างจริงจังเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเห็นตัวอย่างความสำเร็จของชาวสวนลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะแตงไทยซึ่งเป็นพืชที่ใช้ระยะเวลาในการปลูกสั้นเพียง 3 เดือน ปัจจุบันชาวบ้านนิยมปลูกกันมาก เนื่องจากปลูกง่ายและขายได้ราคา ซึ่งในแต่ละปี แตงไทยสามารถทำรายได้ให้แก่หมู่บ้านได้สูงถึงปีละ ประมาณ 1,000,000 บาท การปลูกแตงไทยของหมู่บ้านปลูกกันในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม สำหรับวิธีการปลูกแตงไทยมักจะปลูกแซมไปในไร่อ้อย และชาวบ้านเล่าว่า แตงไทยงามดี เพราะได้ปุ๋ยจากอ้อย การจำหน่ายมีทั้งขายปลีกตามร้านค้าริมทางและขายส่งให้พ่อค้าที่มักเป็นพ่อค้าที่มาจากจังหวัดลำพูน ราคาขายประมาณ 5-6 บาทต่อกิโลกรัม ในช่วงเก็บผลผลิตแต่ละวันชาวบ้านที่ปลูกแตงไทยแต่ละรายจะมีรายได้โดยเฉลี่ยจากการขายได้สูงถึง 500 บาท

นอกจากอาชีพทางการเกษตรแล้ว ในปัจจุบันชาวบ้านยังนิยมไปประกอบอาชีพรับจ้างและขายบริการต่างถิ่น โดยเฉพาะการไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ห้างร้านต่าง ๆ ที่มีมากมายในจังหวัดลำปาง เช่น การไปรับจ้างทำงานในโรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผา โรงงานผลิตดอกไม้พลาสติก ซึ่งส่วนใหญ่ได้ค่าจ้างวันละประมาณ 110-160 บาท

ในช่วงเศรษฐกิจถดถอย (พ.ศ.2539-2540) บริษัทห้างร้านปิดกิจการกันมาก ชาวบ้านที่ไปรับจ้างทำงานต่างถิ่น จึงว่างงานเดินทางกลับถิ่นฐานกันมากขึ้น ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้รับจากการไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ชาวบ้านบางคนที่มีโอกาสและความพร้อม ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่เคยได้รับจากการไปทำงานต่างถิ่น ไปประกอบอาชีพหรือปรับปรุงและพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองภายในหมู่บ้าน สังเกตได้จากภายในหมู่บ้านมีช่างฝีมือในการก่อสร้างมากขึ้น มีร้านค้าและการให้บริการทางอาชีพต่าง ๆ แปลก ๆ ภายในหมู่บ้านเกิดขึ้นในช่วงนี้มาก ตัวอย่างเช่น อยู่เกาะพันธ์รัตนยนต์ ร้านท่าเบาะรัตนยนต์ ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า บริการจัดสวนและย้ายกล้าไม้ เป็นต้น

ด้านสังคม

ภาพทางสังคมที่ชาวบ้านมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังมีปรากฏให้พบเห็นกันอยู่ในชุมชนม่อนตะวันออก ชาวบ้านม่อนตะวันออกส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการช่วยเหลือกันทางสังคม เช่น การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ตลอดจนงานบุญต่างๆ ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาตลอด จนยึดถือเป็นประเพณี หรือมารยาททางสังคมที่ถูกกำหนดขึ้นมา ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจะอยู่เฉพาะในชุมชน การติดต่อกันภายนอกชุมชนยังมีไม่มาก จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก

ลักษณะครอบครัวในหมู่บ้านม่อนตะวันออก มีทั้งลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ผสมผสานกัน ครอบครัวเดี่ยวมี สามี ภรรยา และอยู่อาศัยร่วมกันในบ้าน ส่วนครอบครัวขยายจะมีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 2 รุ่นขึ้นไป และมีตระกูลใหญ่ของหมู่บ้านมี จำนวน 4 ตระกูล ได้แก่ พิริยะ ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ที่สุดและสืบทอดการเป็นผู้นำ

อย่างเป็นทางการของหมู่บ้านได้ยาวนานที่สุด ตระกูลแสงสอน ตระกูลพูนสวัสดิ์ และตระกูลโป่งแก้วตามลำดับ

วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านที่มีความสำคัญในทางความเชื่อของท้องถิ่น ทั้งเป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดความร่วมมือของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และวัดยังเป็นที่ยอมรับสั่งสอนแก่ลูกหลานชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และพิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน วัดม่อนตะวันออกเป็นที่ประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะวันสำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา และวันวิสาขบูชา หรือประเพณีต่าง ๆ เช่น ดานข้าวใหม่ งานปอย ฯลฯ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านและวัดจะร่วมประชุมกันปรึกษาหารือ เป็นแนวทางการปฏิบัติทุกครั้งที่จะมีงานหรือกิจกรรมที่สำคัญ

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก เป็นสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนมาช้านานตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งในหมู่บ้าน เด็กของชุมชนรุ่นแล้วรุ่นเล่า หรือเกือบทุกคนในชุมชนเคยผ่านการเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ จึงทำให้โรงเรียนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับชุมชน

กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านมีจำนวน 6 กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนมีสมาชิกประมาณ 84 คน กลุ่มผู้สูงอายุมีสมาชิกประมาณ จำนวน 126 คน กลุ่มทำนาตำบลนาแสง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มระดับตำบล ในปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้านม่อนตะวันออกเป็นประธาน มีสมาชิกจากบ้านม่อนตะวันออกประมาณ 207 ครอบครัว (เฉพาะครอบครัวที่ทำนา) กลุ่มผู้ใช้น้ำ มีสมาชิกเป็นกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มทำนา และกลุ่มฌาปนกิจศพ

ด้านการปกครอง

ด้านการปกครอง มีนายอิน อ่อนน้อม เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท่านนี้มีภูมิลำเนาและประวัติการทำงานเพื่อหมู่บ้านที่น่าสนใจพอสรุปได้ ดังนี้ ชาตีกำเนิดสืบเชื้อสายมาจากตระกูลใหญ่ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นตระกูลที่ครองอำนาจการเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการของหมู่บ้านมาอย่างยาวนาน และต่อเนื่อง ในปัจจุบันมีอายุ 54 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

และก่อนได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน และได้รับการเลือกตั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2535 เกียรติประวัติดีเด่นที่ได้รับ คือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดีเด่น ตำบล เมื่อปี พ.ศ. 2530 พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2533 และได้รับรางวัลผู้ใหญ่บ้านแทนบทองค์ ในปี พ.ศ. 2540 ตลอดระยะเวลาประมาณ 5 ปีที่เป็นผู้นำซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน มีหลักฐานยืนยันความสามารถ คือ เป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านปลูกแตงไทย ประสานกับทางราชการในการสร้างระบบชลประทานพลังงานไฟฟ้าให้กับหมู่บ้านจนประสบผลสำเร็จ ประสานกับสมาชิกสภาผู้แทนในการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าการเกษตรไปวางจำหน่าย ทางด้านการศึกษา ผู้ใหญ่อิน อ่อนน้อม ได้เคยบริจาคทุนการศึกษาให้กับโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ยังได้บริจาค ที่ดินให้กับทางโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ใช้ในการจัดสร้างอาคารเรียนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อีกทั้งยังได้ส่งลูกชายของตนเองให้ไปเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเกาะคา ซึ่งต่อมามีชาวบ้านสนใจส่งบุตรหลานไปเรียนกันมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ใหญ่อิน อ่อนน้อม ยังเป็นคนที่กำลังขวัญของชาวบ้านโดยทั่วไปว่าเป็นคนที่มีบุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาไพเราะ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการทำงานมักชอบทำงานพัฒนาหมู่บ้านโดยระบบกลุ่ม อีกทั้งยังแจ้งข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ให้ชาวบ้านรับรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น ประกาศทางหอกระจายข่าว และจัดให้มีการประชุมชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน

บทบาทผู้นำมีความสำคัญมากในการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นตัวแทนติดต่อประสานงานและนำโครงการเข้าสู่หมู่บ้าน เนื่องจากปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการนำความเจริญและผลประโยชน์เข้าสู่หมู่บ้าน ทั้งผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนจะส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในชุมชนก็มีเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงของชาวบ้านตลอดมา นอกจากนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอยู่ในชุมชนก็จะถูกยกย่องเป็นผู้นำตามนิสัยของคนไทยที่เคารพยกย่องผู้สูงอายุกว่า บุคคลดังกล่าวที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่น เวลามีปัญหาต้องการที่จะปรึกษาหารือก็จะมาหาบุคคลเหล่านี้เพื่อขอคำแนะนำ คำปรึกษาหรือความช่วยเหลือ ขอความร่วมมือ บุคคลดังกล่าวก็ยังเป็นแกนนำประชาชนใน

การพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ร่วมกับทางรัฐและเอกชน เช่น กิจกรรมพัฒนาด้านอาชีพ ด้านการจัดการศึกษาโรงเรียน เป็นต้น

คณะกรรมการหมู่บ้าน และหมวดบ้าน เป็นรูปแบบการบริหารการปกครองท้องถิ่น ที่หมู่บ้านใช้อยู่ในปัจจุบัน คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายต่างๆ จำนวน 8 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายสวัสดิการสังคม ฝ่ายแม่บ้าน และฝ่ายการศึกษา โดยแต่ละฝ่ายมีกรรมการร่วมประมาณ 6-7 คน โดยมีชาวบ้านเป็นประธาน และข้าราชการในพื้นที่จากกระทรวงที่เกี่ยวข้องร่วมกันเป็นที่ปรึกษา

หมวดบ้านของบ้านม่อนตะวันออก มี 12 หมวด ในแต่ละหมวดประกอบด้วย กลุ่มบ้านประมาณ 20 - 30 หลังคาเรือน การแบ่งเป็นหมวดจากคำบอกเล่าของ นายชันแก้ว แสงสอน หัวหน้าหมวดที่ 8 และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้เล่าว่าการแบ่งเป็นหมวดช่วยให้การขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสะดวกและการร่วมมือมากขึ้น เช่น การแจ้งข่าว การเรียกประชุม การขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือต่าง ๆ จากชาวบ้าน การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2537 มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นาแสงเกิดขึ้น หมู่บ้านจึงได้เลือกตัวแทนซึ่งเป็นชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการด้วยอีก จำนวน 2 คน

ด้านการศึกษา ศาสนาและประเพณีท้องถิ่น

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านม่อนตะวันออก ส่วนใหญ่อ่านและเขียนภาษาไทยได้ โดยมีวุฒิทางการศึกษา จบการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (ป.6) จำนวน 1,465 คน จากประชากร ทั้งหมด 1,605 คน การศึกษาสำหรับเด็กเล็ก หมู่บ้านมีศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง เปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2532 ซึ่งปัจจุบันมีเด็กเล็กเข้ารับบริการประมาณ 42 คน สำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของหมู่บ้าน พบว่าชาวบ้านมีโอกาสได้เรียนเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้จากการประชุมการอบรมทั้งที่ชุมชนจัดขึ้นเองหรือภายนอกชุมชนจัดให้ การแลกเปลี่ยนโดยการพูดคุย การท่องเที่ยว การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนต่าง ๆ

เช่น หอกระจายข่าว หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอื่น ๆ โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ส่วนใหญ่มีกับเกือบทุกครัวเรือน

ศาสนาและประเพณีท้องถิ่น ชาวบ้านม่อนตะวันออกนับถือศาสนาพุทธกันทุกครัวเรือนมีวัดประจำหมู่บ้านใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา จำนวน 1 แห่ง มีพระสงฆ์จำพรรษาประจำ 6 รูป สามเณร 6 รูป ชาวบ้านส่วนใหญ่มักไปวัดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันทานข้าวใหม่ และมีประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของหมู่บ้าน มีดังนี้

เดือนเกียง หรือเดือนหนึ่งของพื้นที่บ้าน ตรงกับเดือนตุลาคม เป็นช่วงออกพรรษา ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ขนมหที่ชาวบ้านนิยมทำไปวัด ได้แก่ “ขนมจ็อก” ขนมจ็อกคือ ขนมเทียน เป็นขนมที่ชาวบ้านนิยมทำไปวัดในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีการทอดกฐินมีเฉพาะช่วงออกพรรษาเท่านั้น

เดือนยี่ หรือเดือนสอง ตรงกับเดือน อากาศเริ่มเย็น มีเทศกาลลอยกระทง หรือที่นิยมเรียกว่า “ยี่เป็ง” มีการทำบุญที่วัดและการเทศน์มหาชาติ

เดือนสาม ตรงกับเดือนธันวาคม ตรงกับช่วงเทศกาลสงท้ายปีเก่า และขึ้นปีใหม่แบบสากล ชาวบ้านให้ความสำคัญกับเทศกาลนี้ น้อย เมื่อเทียบกับเทศกาลปีใหม่ของพื้นที่เมือง ประกอบพิธีกรรมกันในช่วงนี้ เป็นช่วงที่ชาวบ้านส่วนใหญ่กำลังเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ข้าว และอ้อย

เดือนสี่ ตรงกับเดือนมกราคม มีประเพณี “ตานข้าวใหม่” เป็นการทำบุญหลังการเก็บเกี่ยว ตรงกับวันขึ้นสิบห้าค่ำ อาหารที่ชาวบ้านนิยมทำรับประทานกันในช่วงเทศกาลนี้ ได้แก่ ข้าวจี่ ซึ่งทำจากข้าวเหนียวที่เหลือจากรับประทานแล้วนำมาบั่นเลียบไม้ นำไปปิ้งไฟจนสุก ซึ่งบางคนอาจปรุงรสโดยทาน้ำมันหมูและเกลือ

เดือนห้า ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ขึ้นสิบสามค่ำ มีการเลี้ยงผีเจ้าบ้านและผีปู่ย่า การเลี้ยงผีทั้งสองประเภทจะทำอีกครั้งในเดือนเก้า การเลี้ยงผีในเดือนห้ามักนิยมเลี้ยงเป็นขนมและของหวาน เดือนเก้าจะเลี้ยงของคาว อาจมีการเลี้ยงผีทั้งสองประเภทนอกเหนือจากช่วงเวลาปกติที่กล่าวแล้วได้ เช่น เลี้ยงเพื่อแก้บน

เดือนเจ็ด ตรงกับเดือนเมษายน มีเทศกาลสงกรานต์ หรือ “ปีใหม่” มีการทำบุญตักบาตร ส่งเคราะห์หมู่บ้าน รดน้ำดำหัวคนแก่และคนที่เคารพนับถือในหมู่บ้านบางคนจะทำ

พิธีสะเดาะเคราะห์ ในช่วงนี้ชาวบ้านที่ไปทำงานและอาศัยอยู่ต่างถิ่นจะนิยมกลับบ้านบางที่อาจจัดเป็นผ้าป่ากลับมาทอดที่วัด มีการชุมนุมสังสรรค์ในกลุ่มญาติ กลุ่มเพื่อน ตลอดช่วงสงกรานต์

เดือนแปด ตรงกับเดือนพฤษภาคม มีงานประเพณีแห่บั้งไฟ ทำพิธีบริเวณวัดร้าง หลังอาคารเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมของโรงเรียน ประเพณีแห่บั้งไฟนี้เป็นประเพณีที่จัดสืบต่อกันมา ตามความเชื่อที่ว่าจะช่วยให้ปีนั้นมีฝนตกต้องตามฤดูกาล

เดือนสิบและเดือนสิบเอ็ด ตรงกับเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม มีเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านไปร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด วันพระช่วงเข้าพรรษาชาวบ้านจะนิยมไปทำบุญและฟังเทศน์ที่วัดมากกว่าช่วงวันพระออกพรรษา

เดือนสิบสอง ตรงกับเดือนกันยายน มีประเพณี “สิบสองเป็ง” หรือ “เปรดตะพลี” คือการทำบุญให้ผู้ที่เสียชีวิต

ทางด้านความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ การทอดผ้าป่า ฯลฯ มีการทำกันโดยทั่วไป รูปแบบการจัดคล้ายคลึงกับการจัดพิธีโดยทั่วไปในชุมชนล้านนาภาคเหนือ นอกจากนั้นชาวบ้านม่อนตะวันออก ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น วันดีวันเสีย ให้เป็นข้ออ้างในการจัดงานต่าง ๆ เอมื่อเอววัน คือ การช่วยเหลือกันในการเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น อ้ายเชียรและอ้ายสม ปลูกอ้อยเมื่อถึงเวลาอ้ายเชียรตัดอ้อย อ้ายสมจะมาช่วย เรียกว่า “เอมื่อ” และเมื่อคราวที่อ้ายสมต้องตัดอ้อยอ้ายเชียรก็จะช่วย เรียกว่า “เอววัน”

ตอนที่ 2 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ตั้งอยู่ที่บ้านม่อนตะวันออก ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นโรงเรียนชายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ในอดีตเด็กของหมู่บ้านต้องอาศัยเรียนกับโรงเรียนบ้านป่าแฆ ที่ตั้งอยู่ห่างออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร การเดินทางไปเรียนของนักเรียนไม่ได้รับความสะดวกและความปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน เนื่องจากต้องเดินข้ามแม่น้ำวัง ซึ่งใน

ขณะนั้น ไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำวัง จากความลำบากในการเดินทางดังกล่าวจึงทำให้ประมาณ ปี พ.ศ.2475 ชาวบ้านได้ร่วมมือกันจัดสร้างโรงเรียนขึ้น เป็นลักษณะห้องเรียนสาขาของโรงเรียน บ้านป่าแข จนกระทั่งปี พ.ศ. 2504 จึงได้รับอนุมัติงบประมาณจากทางราชการให้สร้างโรงเรียน ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันรื้ออาคารเรียนหลังเดิมนำวัสดุร่วมสร้างโรงเรียนกับทางราชการ สถานที่แห่งใหม่บนเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับวัดบ้านม่อนตะวันออกปัจจุบัน การจัดสร้างโรงเรียนในครั้งนั้น พระครูบาทสมชัย เจ้าอาวาสวัดม่อนตะวันออก เป็นผู้นำคนสำคัญที่ร่วมสร้างโรงเรียน ดังนั้นเมื่อสร้างโรงเรียนเสร็จ จึงตั้งชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก (ครูบาทสมชัยอุปถัมภ์) กาลเวลาผ่านไปมีการปรับปรุงซ่อมแซมโรงเรียนเป็นระยะ ๆ หลายครั้ง ทำให้คำว่า ครูบาทสมชัยอุปถัมภ์หายไปคงเหลืออยู่แต่ชื่อ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก

ในปี พ.ศ. 2535 โรงเรียนได้ยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จัดให้บริการทางการศึกษาสูงขึ้นจากระดับอนุบาล 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทำให้อาคารและสถานที่ของโรงเรียนบนพื้นที่ 6 ไร่ที่มีอยู่เดิมคับแคบ ภายหลังเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้ 2 ปี หรือประมาณ ปี พ.ศ.2537 โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ในการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่จำนวน 1 หลัง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีความสูง 2 ชั้น บนที่ดินซึ่งได้รับการบริจาคจากชาวบ้าน ประมาณ 23 ไร่ ห่างออกไปจากสถานที่เดิมประมาณ 500 เมตร โดยที่โรงเรียนได้ใช้อาคารเรียนหลังใหม่เป็นสถานที่สำหรับการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากความเป็นมาดังกล่าวจึงทำให้ปัจจุบันโรงเรียนมีสถานที่เรียน 2 แห่ง แห่งแรกเป็นที่เรียนสำหรับนักเรียนอนุบาลและประถมศึกษา และแห่งที่สองใช้เป็นที่เรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

บริเวณโรงเรียน

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกมีสถานที่ในการจัดการศึกษา 2 แห่ง ตั้งอยู่ห่างกันประมาณ 500 เมตร สถานที่แห่งแรก ใช้เป็นที่เรียนสำหรับนักเรียนอนุบาลและประถมศึกษา และแห่งที่สองใช้เป็นที่เรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งแต่ละแห่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สถานที่เรียนสำหรับนักเรียนระดับอนุบาลและประถมศึกษา (เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่)

ทิศเหนือ	ติดกับวัดม่อนตะวันออก
ทิศใต้	ติดกับหมู่บ้านม่อนตะวันออก
ทิศตะวันออก	ติดกับทุ่งนา และป่าละเมาะของหมู่บ้าน
ทิศตะวันตก	ติดกับหมู่บ้านม่อนตะวันออก

ซึ่งประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น

1. อาคารเรียน แบบ ป.1ก.ไม้ 1 ชั้น จำนวน 1 หลัง 5 ห้องเรียน
2. อาคารเรียนแบบ สปช.105/26 ก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น จำนวน 1 หลัง 8 ห้องเรียน
3. อาคารเอนกประสงค์แบบ 202/26 จำนวน 1 หลัง
4. ห้องสุขา แบบ ฟ.602 จำนวน 2 หลัง 8 ที่นั่ง
5. ถังเก็บน้ำฝน แบบ ฟ.30 พิเศษ จำนวน 3 ถัง
6. เรือนเพาะชำ แบบ พ.1 จำนวน 1 หลัง
7. บ้านพักครู จำนวน 1 หลัง
8. อาคารเด็กอนุบาล จำนวน 1 หลัง 2 ห้องเรียน
9. โรงเก็บรถนักเรียน จำนวน 1 หลัง
10. ฐานประดิษฐานพระพุทธรูป จำนวน 1 แห่ง
11. ที่ต้มน้ำนักเรียน จำนวน 1 แห่ง มี 4 จุด
12. สนามเด็กเล่นพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 1 แห่ง
13. สนามสำหรับเล่นบาสเกตบอล ตะกร้อ วอลเลย์บอล จำนวน 1 แห่ง
14. สนามฟุตบอล จำนวน 1 แห่ง

2. สถานที่เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (เนื้อที่ประมาณ 23 ไร่)

ทิศเหนือ	ติดไร่ นา และป่าละเมาะของหมู่บ้านม่อนตะวันออก
ทิศใต้	ติดถนน
ทิศตะวันออก	ติดป่าละเมาะของหมู่บ้านม่อนตะวันออก
ทิศตะวันตก	ติดหมู่บ้านม่อนตะวันออก

ซึ่งประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น

1. อาคารเรียนแบบ สปช.104 / 36 ก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น จำนวน 1 หลัง 4 ห้องเรียน
2. สนามบาสเกตบอล จำนวน 1 แห่ง
3. สนามวอลเลย์บอล จำนวน 1 แห่ง
4. ห้องสุขา 2 หลัง จำนวน 8 ที่นั่ง
5. สระน้ำขนาดใหญ่ จำนวน 1 บ่อ
6. อาคารห้องสมุด จำนวน 1 หลัง

นอกจากสิ่งก่อสร้างดังกล่าวไปแล้ว โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกยังมีสิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งต่าง ๆ อีก เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 1 ชุด ซึ่งได้จากการทอดผ้าป่าการศึกษา เครื่องพิมพ์ดีด จำนวน 1 เครื่อง ชุดรับสัญญาณดาวเทียม โทรศัพท์ โทรทัศน์ จำนวน 1 ชุด โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเกาะคาให้ยืมตู้เย็น จำนวน 1 ตู้ ห้องปฏิบัติการทางภาษาและห้องวิทยาศาสตร์ รวม 2 ห้อง เครื่องดนตรีไทยและสากลครบชุดอุปกรณ์ เครื่องครัว เครื่องโรเนียว จำนวน 1 เครื่อง เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ จำนวน 1 เครื่อง อุปกรณ์กีฬาประเภทต่าง ๆ หนังสือแบบเรียนสำหรับให้นักเรียนยืมเรียน ฯลฯ

จำนวนนักเรียน

ระหว่างปีการศึกษา 2537-2540 โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกจัดการศึกษาในแต่ระดับอนุบาล 1 ถึง ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจำนวนนักเรียนจำแนกได้ดังนี้

1. ปีการศึกษา 2537 จำนวน 123 คน
2. ปีการศึกษา 2538 จำนวน 202 คน
3. ปีการศึกษา 2539 จำนวน 223 คน
4. ปีการศึกษา 2540 จำนวน 269 คน

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกมีขอบเขตพื้นที่ในการบริการจัดการศึกษา ซึ่งหน่วยงานตามสายการบังคับบัญชากำหนดไว้ จำนวน 6 หมู่บ้านในตำบลนาแสง ดังนี้

1. บ้านม่อนตะวันออก ตำบลนาแสง ประชากร 1,605 คน
2. บ้านแม่ไฮ ประชากร ตำบลนาแสง 673 คน ห่างจากโรงเรียน 5 กิโลเมตร
3. บ้านนาแสง ตำบลนาแสง ประชากร รวม 262 คน ห่างจากโรงเรียน 3 กิโลเมตร
4. บ้านนาгим ตำบลนาแสง ประชากร 1,060 คน ห่างจากโรงเรียน 6 กิโลเมตร
5. บ้านแม่หยวก-เกาะยะ ตำบลนาแสง ประชากร 421 คน ห่างจากโรงเรียน 1 กิโลเมตร
6. บ้านสองแควพัฒนา ตำบลนาแสง ประชากร 445 คน ห่างจากโรงเรียน 4 กิโลเมตร

บุคลากรของโรงเรียน

จนถึง ปี พ.ศ.2540. โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก เปลี่ยนผู้บริหารไปแล้ว 11 คน ผู้บริหารคนปัจจุบัน ชื่อ นายธวัช สวัสดิ์ เข้ารับตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่ผู้ใหญ่อิน อ่อนน้อมเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันอายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ ภรรยาเป็นข้าราชการครู ปัจจุบันสร้างบ้านพักอาศัยเป็นของตนเองตั้งอยู่ห่างจาก โรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร นอกจากนี้ นายธวัช สวัสดิ์ ยังเป็นผู้บริหารที่ครูและคนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา เป็นคนที่มีบุคลิกภาพดี เป็นกันเองกับทุกคน ดูแลปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาแบบพี่น้อง บุคลากรของโรงเรียนมีครูทั้งสิ้น 17 คน เป็นชาย 9 คน หญิง 8 คน นักการ 1 คน ครูส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีมีเพียง 2 คน จบการศึกษาระดับที่ต่ำกว่า ได้แก่ วุฒิ พม. และ ปกศ.สูง

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกเป็น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่มีฐานะเป็นสถานศึกษาในสังกัด ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีหน้าที่ทำงานสนองภารกิจของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ คือ การจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและเตรียมความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับตามพระราช

บัญญัติประถมศึกษาพ.ศ.2523 ให้กับเด็กในชุมชนทุกคนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ และจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กับเด็กของชุมชนเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา นอกจากนี้ ในฐานะที่โรงเรียนเป็นสถานศึกษาของชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่ให้บริการและช่วยเหลือชุมชนด้วยอีกด้านหนึ่ง

ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2523 ได้ระบุไว้ให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดโครงสร้างการบริหารแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน ดังนี้

1. ระดับชาติ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่ง 13 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน และผู้แทนข้าราชการครู 12 คน รวมเป็น 31 คน มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการประถมศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งพิจารณางบประมาณ กำหนดมาตรฐานด้านวิชาการและเสนอแต่งตั้งเลขาธิการคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ทั้งนี้โดยมีสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติซึ่งมีฐานะเป็นกรม สังกัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติหรือที่กฎหมายกำหนดโดยมีเลขาธิการคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นผู้บังคับบัญชา

2. ระดับจังหวัด มีคณะกรรมการประถมศึกษาจังหวัด ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่ง 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ผู้แทนข้าราชการครู 6 คน รวมเป็น 15 คน มีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการประถมศึกษาภายในจังหวัด ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและไม่ขัดกับนโยบายของคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติและยังมีหน้าที่ให้ความเห็นชอบในการจัดสรรงบประมาณ การพิจารณา รวม เลิกกลุ่มโรงเรียน การแต่งตั้งหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ การพิจารณาความดีความชอบประจำปี หรือหน้าที่อื่นที่กฎหมายกำหนด หรือที่คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติมอบหมาย โดยมีสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงกับสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ และมีผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดเป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแลราชการของสำนักงาน

3. ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ มีคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง 3 คน และผู้แทนข้าราชการครูจากกลุ่มโรงเรียนต่าง ๆ ภายในอำเภอ/กิ่งอำเภอกลุ่มโรงเรียนละ 1 คน เป็นกรรมการ มีหน้าที่ประสานงานการประถมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอ/กิ่งอำเภอ เสนอแนะแต่งตั้งผู้บริหารโรงเรียนและเสนอการพิจารณาความดีความชอบของ ข้าราชการครูในอำเภอ/กิ่งอำเภอ ให้คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดเห็นชอบ หรือปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดมอบหมาย โดยมีสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นหน่วยงานบริหารสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดการศึกษาภายในอำเภอ/กิ่งอำเภอหรือปฏิบัติงานอื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือที่คณะกรรมการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอมอบหมาย ทั้งนี้โดยมีหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นหัวหน้าหน่วยงาน

4. กลุ่มโรงเรียน กฎหมายกำหนดให้รวมโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ หลายโรงเรียนเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มโรงเรียน สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับกลุ่มโรงเรียนนั้น ให้คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้กำหนดระเบียบว่าด้วยกลุ่มโรงเรียน คณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน ประกอบด้วย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนของโรงเรียนภายในกลุ่ม ผู้แทนข้าราชการ ครูผู้สอน กิ่งหนึ่งของกรรมการโดยตำแหน่งเป็นกรรมการ ทำหน้าที่วางแผนปรับปรุงโรงเรียนและพัฒนาบุคลากรในกลุ่ม

5. ระดับโรงเรียน การบริหารงานภายใน โรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นผู้บังคับบัญชา ควบคุม ดูแลการปฏิบัติงานของครูภายในโรงเรียน ให้เกิดผลดีต่อการสอนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแก่นักเรียนในโรงเรียน

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน

ก่อนโรงเรียนเข้าร่วม โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยภาพรวมโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูของโรงเรียนทั้งหมดเป็นคนภาคเหนือ มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวบ้านโดยทั่วไป เช่น สามารถพูดคุยสื่อสารเป็นภาษาท้องถิ่นภาคเหนือได้ มีพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน นอกจากนั้น โรงเรียนยังมีครูอีก จำนวน 2 คน เป็นญาติพี่น้องกับคนในชุมชนและพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จึงทำให้โรงเรียนและชุมชนใกล้ชิดสนิทสนมกัน ใน

รอบปีโรงเรียนและชุมชนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันหลายครั้ง เช่น ได้ร่วมกันในการจัดงาน ประเพณีลอยกระทง งานประเพณีแห่บั้งไฟ งานทอดผ้าป่าการศึกษา งานวันเด็ก งานแข่งขันกีฬา ฯลฯ ซึ่งลักษณะของกิจกรรมที่ทำร่วมกันมีทั้งที่ริเริ่มโดยโรงเรียนและชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม การได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันบ่อย ๆ จึงเป็นปัจจัยอีกส่วนที่ทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้

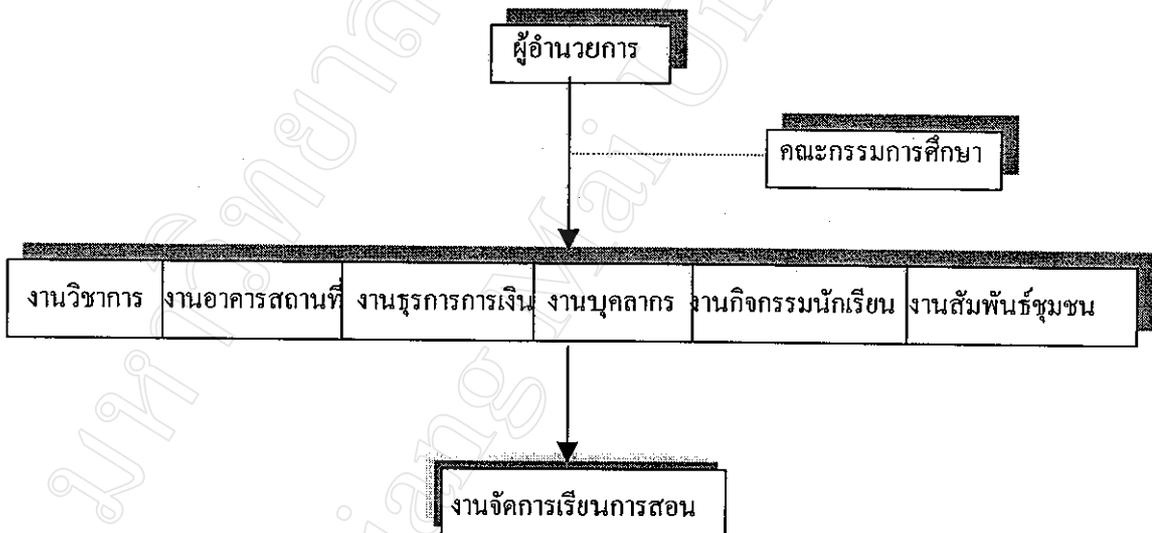
กรณีตัวอย่าง การทอดผ้าป่าการศึกษาเพื่อการจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งอาจารย์ใหญ่ นายวิชา สวัสดิ์ ได้เล่าให้ฟังพอสรุปได้ว่า การที่เป็นผู้บริหารทำให้ได้มีโอกาสไปประชุม อบรม และศึกษาดูงานภายนอกโรงเรียนบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความคิดอยากที่จะเปิดสอนวิชาคอมพิวเตอร์ให้กับนักเรียน และเมื่อโรงเรียนยังไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ จึงพูดคุยปรึกษาเรื่องนี้กับครูและชาวบ้าน อาจารย์ใหญ่ปรึกษากับคณะกรรมการในการประชุมประจำเดือน ซึ่งครูทุกคนก็เห็นด้วย แต่เนื่องจากในขณะนั้น โรงเรียนมีเงินไม่มากพอในการซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ได้เอง เมื่อมีครูท่านหนึ่งเสนอให้โรงเรียนจัดทอดผ้าป่าการศึกษา อาจารย์ใหญ่จึงนำความคิดดังกล่าวไปหารือกับ นายอิน อ่อนน้อม ผู้ใหญ่บ้านม่อนตะวันออก ผู้ใหญ่อินเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในชุมชนว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนา เมื่อได้รับฟังการชี้แจงจากอาจารย์ใหญ่ จึงได้แสดงความเห็นด้วยและพร้อมทั้งยินดีที่จะให้การสนับสนุน โรงเรียนจึงได้ออกหนังสือเชิญ เจ้าอาวาสวัดม่อนตะวันออก กรรมการศึกษา กำนัน และผู้ใหญ่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนให้ไปประชุมที่โรงเรียน เพื่อรับฟังการชี้แจงโครงการและรับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายชาวบ้านเพิ่มเติม การดำเนินการทอดผ้าป่าการศึกษาหาทุนในการจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นไปด้วยดี ทำให้โรงเรียนสามารถซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ จำนวน 1 ชุด

สำหรับทางด้านความสัมพันธ์ที่โรงเรียนมีต่อหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดอื่น โรงเรียนมีความคุ้นเคยด้วยเป็นหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐด้านการศึกษา เป็นหน่วยงานที่โรงเรียนมีความคุ้นเคยด้วยมากกว่าเมื่อเทียบกับหน่วยงานราชการอื่น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะงานที่ไม่แตกต่างกัน มีโอกาสประสานสัมพันธ์ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันบ่อย เช่น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเกาะคา โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ และตำบล เป็นต้น

โครงสร้างการบริหารงาน

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกได้จัดโครงสร้างการบริหารงาน แบ่งงานออกเป็น 7 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการการเงิน งานกิจกรรมนักเรียน งานชุมชนสัมพันธ์ งานจัดการเรียนการสอน

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

1. ผู้อำนวยการ เป็นผู้บริหารที่มีอำนาจการบังคับบัญชาสูงสุดภายในโรงเรียน มีหน้าที่ควบคุม ดูแลครูภายในโรงเรียน ให้ปฏิบัติงานตามภารกิจที่โรงเรียนได้รับมอบหมายให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
2. งานวิชาการ มีหน้าที่วางแผนการจัดการศึกษาทุกระดับของโรงเรียน กำกับ ดูแล และติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

3. งานบุคลากร มีหน้าที่พัฒนาบุคลากรของโรงเรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. งานกิจกรรมนักศึกษา ทำหน้าที่จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียน มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เมื่อเรียนจบไปแล้วมีคุณสมบัติตามที่หลักสูตร กำหนด สังคมยอมรับ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข
5. งานอาคารสถานที่ ทำหน้าที่ ปรับปรุง ดูแล รักษา บริเวณโรงเรียน เช่น ห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
6. งานธุรการและการเงิน มีหน้าที่ดูแลงานธุรการ และงานการเงินของโรงเรียน
7. งานสัมพันธ์ชุมชน ทำหน้าที่ ประชาสัมพันธ์งานต่าง ๆ ของโรงเรียน ให้ชุมชน ทราบและเข้ามามีส่วนร่วม
8. งานจัดการเรียนการสอน ทำหน้าที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอน ให้กับ นักเรียนในวิชาต่าง ๆ ตามที่ตนเองรับผิดชอบ
9. คณะกรรมการศึกษา ทำหน้าที่ ให้คำปรึกษาแนะนำ และสนับสนุนการจัด กิจกรรม ของ โรงเรียน

การจัดบุคลากรของโรงเรียนเข้าทำงานตามโครงสร้างการบริหารของโรงเรียน จาก การศึกษาพบว่า ครูของโรงเรียนทุกคนยกเว้นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนต้องทำงานในหน้าที่ การจัดการเรียนการสอน ซึ่งโดยเฉลี่ยครูแต่ละคนต้องรับผิดชอบการสอนคนละ 3 วิชาเป็น อย่างน้อยต่อปี นอกเหนือจากงานจัดการเรียนการสอนที่ต้องทำกันอย่างน้อย 3 วิชาต่อปีแล้ว ครูทุกคนยังต้องรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการจัดการศึกษา อันได้แก่ งานวิชา การ งานอาคารสถานที่ งานธุรการการเงิน งานบุคลากร งานกิจกรรมนักเรียน หรืองานสัมพันธ์ ชุมชนอีก ซึ่งงานในส่วนนี้ ครูหนึ่งคนอาจต้องรับผิดชอบมากกว่าหนึ่งงาน เช่น ครูปราณี นอกเหนือจากการรับผิดชอบงานสอนแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้างานวิชาการ และร่วม เป็นคณะทำงานในงานบุคลากรด้วย เป็นต้น

แผนงานโครงการประจำปี

ก่อนโรงเรียนเข้าร่วม โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ลักษณะของการจัดทำแผนการทำงานของโรงเรียน โรงเรียนจัดทำแผนการทำงานเป็นระยะสั้นรายปี เรียกว่าแผนปฏิบัติการประจำปี แผนปฏิบัติการประจำปีที่โรงเรียนจัดทำขึ้น โรงเรียนใช้ข้อมูลประกอบในการวางแผน โดยยึดกรอบนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัด และข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจากชุมชน ซึ่งผู้บริหารและครูเป็นผู้สำรวจ ซึ่งกระบวนการในการจัดทำแผนที่ผ่านมา เป็นกระบวนการวางแผนที่ผู้บริหารและครูร่วมกันจัดทำเป็นส่วนใหญ่ โดยที่แผนงานโครงการที่จัดทำขึ้นมีลักษณะที่มุ่งตอบสนองนโยบายระดับสูงและสนองต่อสภาพปัญหาความต้องการของโรงเรียน เป็นแผนที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนเท่าที่ควร นอกจากนี้ แผนงานโครงการยังมีขนาดเล็กที่จบในตัวเองไม่เชื่อมโยงสนับสนุนระหว่างกัน ส่วนใหญ่มุ่งพัฒนาทางด้านวัตถุ เช่น อาคาร สถานที่ มากกว่าการมุ่งเน้นพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวง

ศึกษาธิการ

พัฒนาการด้านการบริหารการจัดการศึกษา ของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกมีการพัฒนาไปมาก เมื่อโรงเรียนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระหว่างปี พ.ศ.2537-2540 โรงเรียนได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการและการเงินในการดำเนินงานจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น จากเดิม ส่งผลให้ความคิด ทำที่ การแสดงออกในการจัดการศึกษาของโรงเรียนค่อย ๆ เปลี่ยนไป โดยเฉพาะทางด้านการบริหารจัดการศึกษาได้มีการกระจายอำนาจให้กับชุมชนมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ทราบไว้ ดังต่อไปนี้

สืบเนื่องจากสองทศวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ จากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองมากขึ้น สิ่งนี้ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพสังคมและความต้องการที่จำเป็น โดยเฉพาะจำเป็นต้องมีผู้ที่ได้รับการศึกษามากขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาของคน ขณะเดียว

กันรัฐก็เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ท้องถิ่น อันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 และ 8 เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการศึกษาของประเทศประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น หน่วยงาน ของกระทรวงศึกษาธิการต้องมีเอกภาพในการดำเนินงาน และระดมความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน รวมทั้งกระจายอำนาจการตัดสินใจทางการศึกษา โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางการศึกษามากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันต้องพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถและพร้อมในการจัดการศึกษาตามแนวความคิดดังกล่าวก็มีความจำเป็นด้วยเช่นกัน กระทรวงศึกษาธิการ เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้จัดให้มีโครงการนำร่องเพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษา และขอความช่วยเหลือจากสำนักงาน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ซึ่งจากความเป็นมาดังกล่าว โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Basic and Occupation Education and Training Programme (BOET) จึงถือกำเนิดและดำเนินการต่อมา

จุดประสงค์โดยตรงหรือระยะสั้นของโครงการ

1. เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาในระดับจังหวัด ให้สามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน และตัวแทนชุมชน ในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการติดตามผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการ เพื่อขยายโอกาสและพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาอาชีพ

2. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของหน่วยงานทางการศึกษาระดับภาค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้สามารถให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการในการวางแผนการพัฒนาและดำเนินการติดตามประเมินผลโครงการแก่หน่วยงานระดับจังหวัด

จุดประสงค์พัฒนาระยะยาวของโครงการ

3. เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาอาชีพ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสได้รับการบริการที่ดีขึ้น

หลักการดำเนินงาน

หลักการดำเนินงานที่โครงการกำหนดไว้มี 6 หลักการคือ

1. การกระจายอำนาจ
2. การมีส่วนร่วม
3. วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. นวัตกรรม (ทั้งทางด้านการพัฒนาบุคลากร หลักสูตรและสื่อ เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาเพื่ออาชีพ)
5. การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินการ
6. การใช้กระบวนการติดตามประเมินผล

กลุ่มเป้าหมายของโครงการกำหนดคือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาเพื่ออาชีพของเด็ก ผู้ใหญ่ สตรี และชาวชนบท เป็นต้น

นอกจากนั้น โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดำเนินการทดลองใน 4 ภาค 12 จังหวัด ภาคเหนือ ได้แก่ ลำปาง กำแพงเพชร ภาคกลางได้แก่ ราชบุรี ลพบุรี นครปฐม ชลบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อุบลราชธานี อุตรธานี นครราชสีมา และภาคใต้ได้แก่ สงขลา ยะลา ภูเก็ต สำหรับภาคเหนือได้เข้าร่วมโครงการในช่วงปีที่ 2 หลังจากโครงการดำเนินงานไปแล้ว 1 ปี คือ ระหว่างปี พ.ศ.2537-2540

ทางด้านงบประมาณในการดำเนินการ โครงการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทย เป็นเงิน 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจาก UNDP อีก 6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ งบประมาณดังกล่าว มุ่งเน้นให้การสนับสนุนหลัก 2 ด้าน คือการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผน วิธีการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ การติดตามประเมินผล และการสนับสนุนทางการเงิน เช่น ให้การสนับสนุนเงินในการจัด กิจกรรมของคณะกรรมการระดับต่าง ๆ ว่าจ้างที่ปรึกษาและประเมินโครงการ เป็นต้น

โครงสร้างการบริหารงานของโครงการ แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ 4 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่

1. ระดับชาติ มีคณะกรรมการอำนวยการโครงการ (Programme Steering Committee : PSC) ประกอบด้วย อธิบดีจากทุกกรมในกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ผู้แทนจากกรมวิเทศสหการ เป็นกรรมการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน และผู้อำนวยการสำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่กำหนดนโยบายในการดำเนินงานโครงการ ควบคุมดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำและติดตามผลการดำเนินโครงการ ทั้งนี้โดยมีสำนักงานประสานงานโครงการ (Programme Coordinating Office : PCO) ทำหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงาน นโยบายของคณะกรรมการอำนวยการ (PSC) ไปบริหารและประสานกับผู้เกี่ยวข้องให้เกิดงาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือ สำนักงานประสานโครงการ(PCO)ในการทำงาน ได้กำหนดให้มีคณะที่ปรึกษาทางวิชา (Contracted Technical Assistance Partner : CTAP) โดยมีหน้าที่ประสานขอความช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการจากต่างประเทศและช่วยเหลือสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

สถาบันการศึกษาคู่สัญญาหรือองค์กรเอกชนคู่สัญญา (Contracted Institution of Higher Education : CIHED) เป็นทีมงานที่โครงการว่าจ้างให้ทำหน้าที่ประเมินโครงการ มี 2 ชุด ชุดแรกระดับชาติ ทำหน้าที่ประเมินโครงการโดยรวมของประเทศ ช่วยเหลือในการวางระบบในการช่วยเหลือและติดตามประเมินผล ชุดที่สองระดับภาค ทำหน้าที่ประเมินโครงการในภาครวมของภาค ช่วยเหลือทางด้านวิชาการแก่คณะทำงานระดับภาคและจังหวัดและให้ช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะการประเมินให้แก่ ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการในระดับต่าง ๆ

2. ระดับภาค กำหนดให้มีคณะกรรมการวิชาการระดับภาค (Regional Technical Assistance Team : RTAT) ประกอบด้วยผู้แทนสถาบันการศึกษาในภาครัฐและเอกชน ผู้แทนจากองค์กรเอกชนและประชาชนในท้องถิ่น ตามที่ภาคเห็นสมควร เป็นกรรมการ โดยมีผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในเขตการศึกษา หรือผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเป็นประธาน กรณีภาคเหนือ มีผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมในเขตการศึกษา 8 (เชียงใหม่) เป็นประธาน คณะกรรมการ

วิชาการระดับภาค (RTAT) มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบทั่วไปในการสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านวิชาการแก่คณะทำงานระดับจังหวัด ว่าจ้างสถาบันการศึกษาคู่สัญญา และดูแลติดตามผลการดำเนินงานโครงการในภาค ทั้งนี้ โดยมีคณะทำงานฝ่ายเลขานุการ ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตการศึกษา เป็นคณะทำงานทำหน้าที่รับผิดชอบประสานงานด้านวิชาการกับคณะทำงานระดับต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและภาคนานโยบายของคณะทำงานวิชาการ ระดับภาคไปสู่การปฏิบัติ เพื่อช่วยการทำงานของคณะกรรมการวิชาการระดับภาค (RTAT) อีกทางหนึ่ง โครงการยังได้กำหนดให้มีคณะทำงานระดับเขตการศึกษา (Sub-Regional Team : SRT) ขึ้นเฉพาะเขตการศึกษาที่มีจังหวัดเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา ฯ เขตการศึกษา เป็นประธานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตการศึกษา และผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ตามที่เห็นควรเป็นกรรมการ มีหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการวิชาการระดับภาค และคณะทำงานระดับจังหวัดในการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการระหว่างกัน

3. ระดับจังหวัด กำหนดให้คณะทำงานระดับจังหวัด(Provincial Task Force : PROT) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักพัฒนา การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด เป็นประธาน เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน และเจ้าหน้าที่จากกรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการภายในจังหวัด ตามที่คณะกรรมการ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัดเห็นควร เป็นกรรมการ มีหน้าที่ นิเทศ ติดตามผลการทำงาน สนับสนุนช่วยเหลือการทำงาน คณะทำงานระดับพื้นที่ ประสานงานให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนในท้องถิ่น

4. ระดับพื้นที่ มีคณะทำงานระดับพื้นที่ (Area Task Force : ATF) เป็นคณะทำงานระดับการปฏิบัติ ประกอบด้วย ครู ผู้ปกครองนักเรียน องค์กรเอกชน และประชาชนในพื้นที่ มีหน้าที่ทำงานร่วมกันในการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการการศึกษาเพื่ออาชีพของชุมชน ร่วมกันวางแผน ร่วมกันจัดการศึกษา ร่วมกันติดตามประเมินผลและรายงานการจัดการศึกษา

เมื่อวิเคราะห์งานของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ เปรียบเทียบกับงานตามหน้าที่ปกติของโรงเรียน พบว่า มีลักษณะงานเป็นงานด้านการจัดการศึกษา

เหมือนกัน แตกต่างกันที่โครงสร้างการบริหารงาน เนื่องจากโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้จัดโครงสร้างการบริหารแยกออกจากระบบบริหารงานปกติของโรงเรียน

ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ มีดังนี้

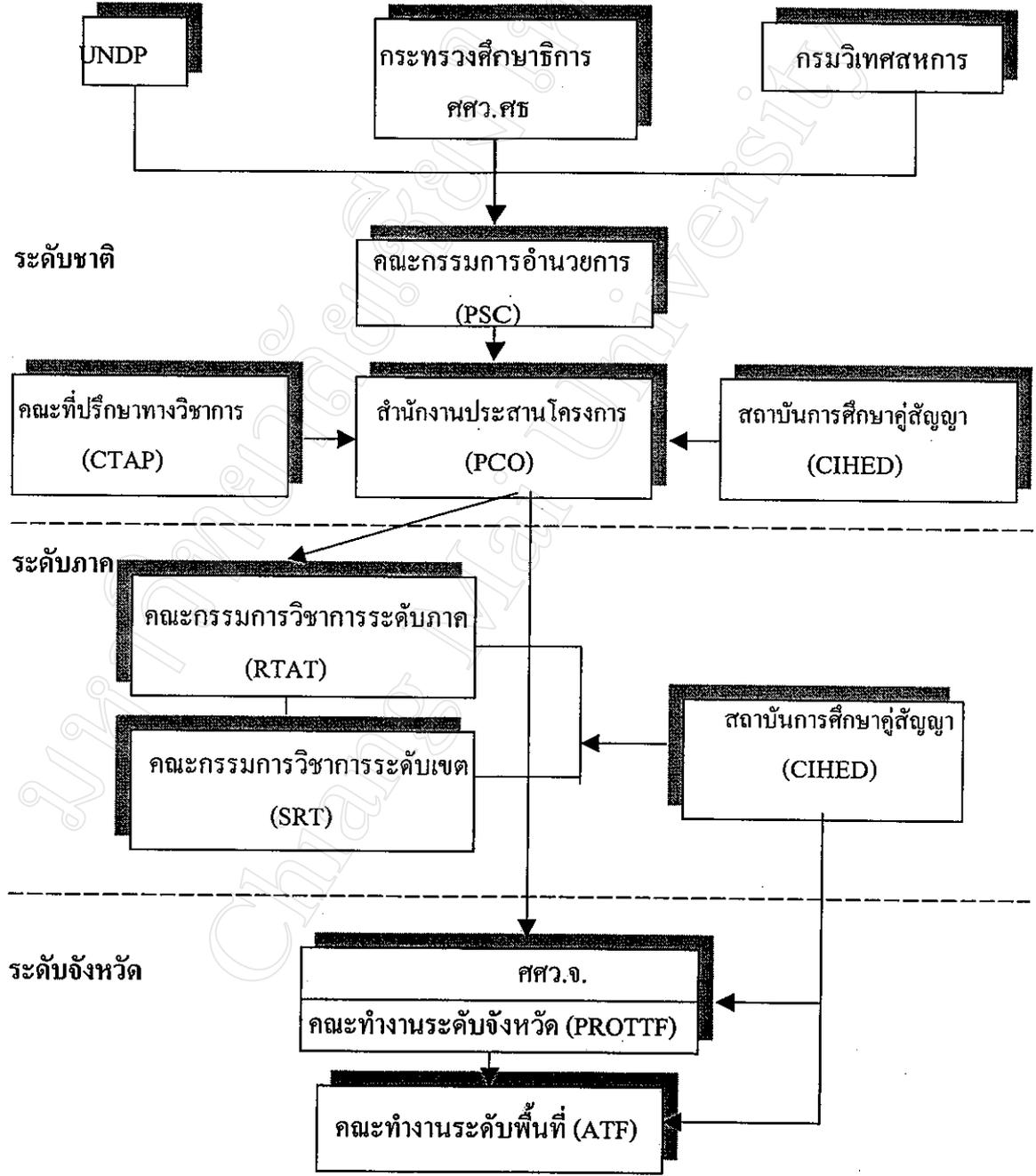
1. จัดตั้งสำนักงานประสานงานโครงการระดับชาติ ตั้งอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการระดับภาค มีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตการศึกษา และแต่งตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด มีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัด โดยมีคณะทำงานประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรเอกชน เพื่อปฏิบัติงานและศึกษารูปแบบการดำเนินงานร่วมกัน
2. กำหนดให้คณะทำงานระดับจังหวัด มีหน้าที่ นิเทศติดตามผลการทำงาน สนับสนุนช่วยเหลือการจัดกิจกรรมในระดับพื้นที่ โดยตรง ทั้งนี้โดยมีคณะทำงานวิชาการระดับภาค ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านวิชาการ
3. ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมาย
4. พัฒนาบุคลากรระดับต่าง ๆ ในสาขาที่กำหนดให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติ
5. ว่าจ้างองค์กรเอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษาคู่สัญญา ให้เป็นสถาบันคู่สัญญาทั้งระดับชาติและระดับภาคเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการและติดตามประเมินผลโครงการร่วมกัน
6. ให้จังหวัดเป็นผู้กำหนดพื้นที่เป้าหมายนำร่อง โดยเน้น พื้นที่ชนบท ที่มีผู้ด้อยโอกาส เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาเพื่ออาชีพ
7. จัดดำเนินการให้มีเครือข่ายหน่วยงานของรัฐทุกสังกัดในระดับพื้นที่ รวมทั้งองค์กรเอกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อประสานงานร่วมกันทำงานในระดับพื้นที่ให้มีเอกภาพ
8. พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศของจังหวัด เพื่อให้มีข้อมูลที่ทันสมัย ใช้ประกอบการวางแผนการศึกษาโดยเชื่อมโยงระบบข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดเข้าด้วยกัน รวม

ทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายสารสนเทศของจังหวัด เข้ากับเครือข่ายของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

9. จัดโปรแกรมการเรียนการสอน ที่ผสมผสานทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบให้ผู้เรียนสามารถมีรายได้ระหว่างเรียน โดยจัดหลักสูตรที่หลากหลายถ่ายโอนหน่วยกิตได้

10. ใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่น และนำการกระจายอำนาจ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มาใช้เป็นกระบวนการ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาเพื่ออาชีพในแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดนวัตกรรม

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชาติ

ที่มา : คู่มือดำเนินงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2538, หน้า 41)

โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ภาคเหนือ

โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภาคเหนือ เป็นโครงการที่มีระยะเวลาดำเนินการระหว่าง ปี พ.ศ.2537-2540 โดยมีจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ 2 จังหวัด คือ ลำปาง และ กำแพงเพชร ในการดำเนินการภาคเหนือได้ใช้ หลักการ จุดประสงค์ เป้าหมายที่โครงการที่โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชาติออกแบบไว้ เช่น การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม กำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการของภาคเหนือ ดังนี้

1. ตั้งสำนักงาน โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไว้ที่สำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 8 (จังหวัดเชียงใหม่)
2. แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการระดับภาค ประกอบด้วย กรรมการจากภาครัฐ เอกชน ชุมชนในภาค โดยมีผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 8 เป็นประธาน แต่งตั้งคณะทำงานฝ่ายเลขานุการของคณะทำงานวิชาการระดับภาค แต่งตั้งคณะทำงานวิชาการระดับเขต 2 คณะ ที่เขตการศึกษา 8 และเขตการศึกษา 7 ว่าจ้างสถาบันอุดมศึกษาคู่สัญญาเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาวิชาการและประเมินผลโครงการระดับภาค

โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดลำปาง

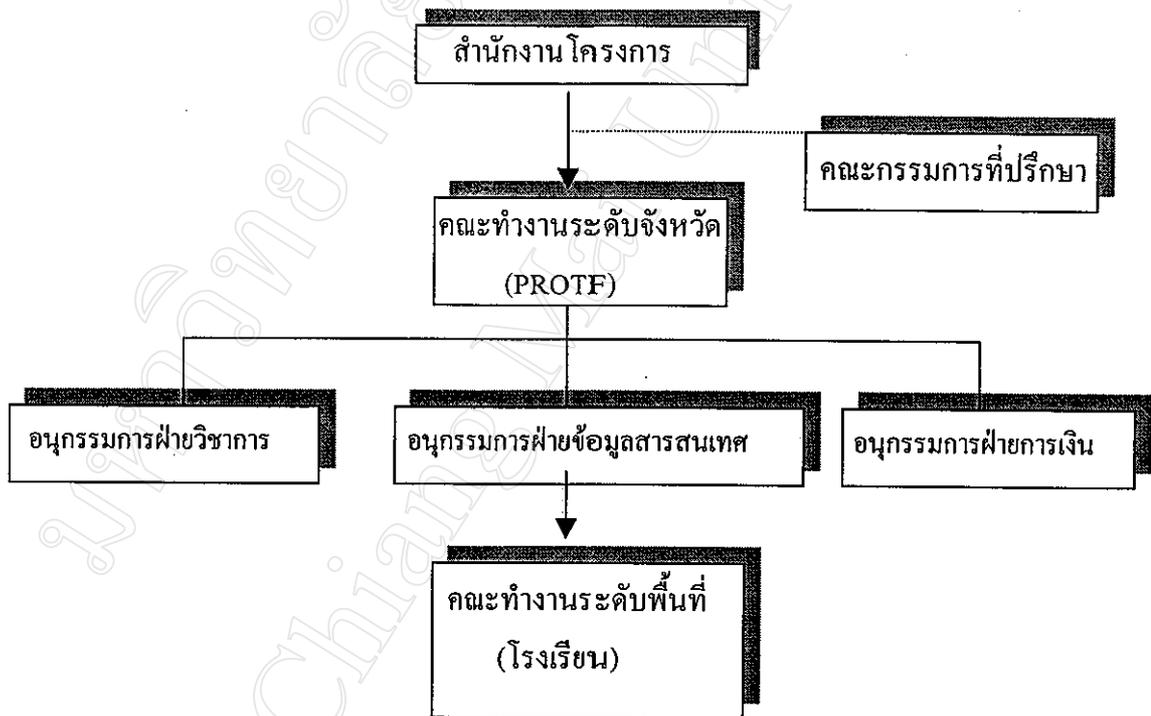
จังหวัดลำปางเป็นหนึ่งในสองจังหวัดภาคเหนือ ที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งแนวทางในการดำเนินงานของจังหวัดลำปาง มีดังนี้

1. จัดตั้งสำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จังหวัดลำปาง ไว้ที่สำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
2. ตั้งคณะกรรมการโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับจังหวัด ประกอบด้วย คณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ คือ คณะกรรมการที่ปรึกษาระดับจังหวัด ประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงานราชการภาครัฐ และเอกชน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ จำนวน 15 คน และแต่งตั้งคณะทำงานโครงการระดับจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากกรมต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการภายในจังหวัดเป็นคณะทำงาน

3. กำหนดให้โรงเรียนทุกอำเภอ ๆ ละ 1 แห่ง (13 อำเภอ) เป็นศูนย์กลางในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย

4. แต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ (โรงเรียน) ประกอบด้วย ครู ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นและไม่เป็นทางการ ชาวบ้าน โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน และครูเป็นคณะทำงานและเลขานุการ

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จังหวัดลำปาง

หลักเกณฑ์เบื้องต้นที่โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ไว้กับจังหวัดในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่เข้าร่วมโครงการมีดังนี้ ควรเป็นพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อของประชาชนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำ ชาวชนอยู่ในวัยแรงงานจำนวนมาก ยังไม่ได้รับการศึกษาต่อเนื่อง มีองค์กรท้องถิ่น และผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งสนใจในเรื่องการศึกษา จาก

หลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงทำให้ชุมชนและโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการเป็นพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานจัดการศึกษาแนวใหม่ ตามหลักการของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นายรัช สวัสดิ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ได้เล่าถึงการเข้าร่วมโครงการทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนว่า ผมทราบว่าโรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการครั้งแรกจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอเกาะคา ซึ่งหลังจากนั้นอีกไม่นานผมก็ได้รับหนังสือราชการจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปางแจ้งให้ทราบถึงการเข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้งเชิญ ผม และผู้ใหญ่บ้าน พร้อมทั้งครูอีก 1 คน เข้าร่วมประชุมรับฟังการชี้แจงโครงการ

สำหรับทางด้านทัศนคติของผู้บริหารและครูของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก หลังจาก ที่ทราบว่าต้องเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากการสนทนากับคณะครูทำให้ทราบว่า ในช่วงเริ่มต้น ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการเลย แต่ก็คิดว่าน่าจะเป็นโครงการที่มีลักษณะเหมือนกับโครงการพิเศษอื่น ๆ ที่โรงเรียนเคยถูกมอบหมายให้ทำ กล่าวคือ คงทำไม่นานแล้วก็เลิกกันไปจึงไม่มีใครคิดต่อต้านโดยรอดูท่าทีและการสั่งการจากอาจารย์ใหญ่ สำหรับผู้บริหารและครูบางคนที่มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมรับฟังการชี้แจงโครงการจากจังหวัดไปบ้างแล้ว ก็ยังบอกว่าไม่ค่อยเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการเท่าที่ควร เนื่องจากโครงการไม่ได้บอกรายละเอียดและขั้นตอนที่ชัดเจนในการทำงาน ในทางกลับกันกลับบอกให้โรงเรียนมาคิดร่วมกับชาวบ้านเองว่าจะทำอะไรกันบ้าง เป็นต้น

ช่วงเริ่มต้นของการเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ได้เตรียมการ ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ ทำหน้าที่รับผิดชอบบริหารโครงการ จำนวน 10 คน ตามคำแนะนำของคณะทำงานโครงการระดับจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดม่อนตะวันออกเป็นที่ปรึกษา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกเป็นประธาน กำนันตำบลนาแสงเป็นรองประธาน ผู้ใหญ่บ้านม่อนตะวันออก เกษตร สาธารณสุขตำบล ผู้ปกครองนักเรียน และ

ชาวบ้าน จำนวน 3 คนเป็นคณะกรรมการ โดยมีครูอีก จำนวน 1 คนเป็นคณะกรรมการและเลขานุการ

2. ตั้งสำนักงานโครงการไว้ที่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก

ตอนที่ 3 ลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่มกับผู้บริหารโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทำให้เข้าใจถึงลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาที่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกกระจายไปยังชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในการกระจายอำนาจ ในปี พ.ศ. 2537 ถึง พ.ศ. 2540 ดังต่อไปนี้

ช่วงก่อนโรงเรียนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานทำหน้าที่รับผิดชอบ ดูแล การจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา จัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กับเด็กของชาติทุกคนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2533 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 และเพื่อให้การทำงานตามภารกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานจึงได้กระจายอำนาจการทำงานไปยังหน่วยงานในสังกัดของสำนักงานในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนให้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบลดหลั่นแตกต่างกันไป

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ในฐานะเป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางอำนาจที่สุด เป็นหน่วยปฏิบัติ มีหน้าที่จัดการศึกษาสนองภารกิจของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ระบบการบริหารงานซึ่งสำนักงานกระจายอำนาจหน้าที่ไปยังหน่วยงานในสังกัดลดหลั่นกันไปเป็นลำดับจนถึงโรงเรียน ได้ทำให้โรงเรียนขาดอำนาจการตัดสินใจในการทำงานบางเรื่องเนื่องจากถูกขีดเส้นไว้โดย กฎ ระเบียบ คำสั่ง เช่น การกำหนดคนโยบายโรงเรียนให้มีอำนาจใน

การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาได้ แต่ต้องไม่ขัดกับนโยบายของหน่วยงานตามสายการบังคับบัญชาที่อยู่สูงกว่า ในทำนองเดียวกันการจัดการศึกษาเพื่อเด็กของชุมชนให้มีความรู้ขั้นพื้นฐานสามารถดำรงตนอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนก็ยังคงต้องยึดหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ไว้เป็นกรอบในการจัดการศึกษา เป็นต้น จึงเป็นอุปสรรคต่อการบริหารการจัดการศึกษาและการกระจายอำนาจ นอกจากนี้ อุปสรรคในการกระจายอำนาจของโรงเรียนอีกประการหนึ่งก็คือ โรงเรียนขาดอิสระในการบริหารงบประมาณ ขึ้นตอนที่มากรวมทั้งระเบียบต่าง ๆ ทางด้านการเงิน ได้ทำให้เกิดความยุ่งยากและขาดความคล่องตัวในการทำงาน จากการศึกษาซึ่งพบอีกด้วยว่า เงินงบประมาณที่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกได้รับการจัดสรรในแต่ละปี บางส่วนได้ถูกเก็บไว้ในหน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ โดยหน่วยงานเหล่านั้นเป็นผู้บริหารงบประมาณแทนโรงเรียน เช่น งบประมาณในการจัดซื้อสื่อ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดเก็บรวบรวมเงินงบประมาณในการจัดซื้อสื่อของทุกโรงเรียนในจังหวัดไว้ที่จังหวัด และจัดซื้อสื่อรวมให้กันทุกโรงเรียนโดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้การจัดซื้อเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ขั้นตอน กระบวนการ และการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ก่อนเข้าร่วม โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีดังนี้

1. การวางแผนการจัดการศึกษา

การกระจายอำนาจในการวางแผนการจัดการศึกษาไปยังชุมชน ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีอำนาจหน้าที่ในจัดทำแผนการจัดการศึกษาได้โดยตรง ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาจากชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่ได้มาจากบุคลากรของโรงเรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเช่น ชุมชนเรียกร้องผ่านทางอาจารย์ใหญ่ ให้โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในขณะที่เดียวกันตัวแทนชุมชนก็จะประสานขอการสนับสนุนที่ดินจากชุมชนและขอทุนจากสมาชิกสภาผู้แทนในเขตพื้นที่ และโรงเรียนก็นำความต้องการของชุมชนดังกล่าวบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในปี พ.ศ. 2534-2536 เป็นต้น

2. การจัดการเรียนการสอน

ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก จัดการศึกษาโดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือเด็กทุกคนของชุมชนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ครูทุกคนของโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน ตามกรอบหลักสูตรซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

จากการสนทนากับคณะครู ผู้รับผิดชอบทำให้ได้ทราบว่า โรงเรียนได้ให้อิสระในการจัดการเรียนการสอนแก่ครูของโรงเรียนค่อนข้างมาก เช่น ให้ครูมีอำนาจการตัดสินใจในการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เอง และในบางวิชาที่ครูผู้สอนขาดความรู้และความสามารถเฉพาะทาง โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะ ครูก็สามารถกระจายอำนาจจัดการเรียนการสอนไปยังชุมชน โดยให้ชุมชนมาช่วยสอนนักเรียนในบางเนื้อหาของหลักสูตรได้ เช่น ครูสมยศ ประดิษฐ์ดวง ครูผู้รับผิดชอบจัดการเรียนการสอนในวิชางานผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่น กระจายอำนาจให้ นายเฉลิม แก้วมา ชาวบ้านผู้มีความชำนาญในการปั้นมังกรทองจากขี้เลื่อยให้ช่วยสอนการปั้นมังกรทองให้กับนักเรียนซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในหลักสูตร เป็นต้น

3. การติดตาม วัดและประเมินผล

การติดตาม วัดและประเมินผล เป็นกระบวนการในการตรวจสอบเพื่อการพัฒนาและตัดสินคุณค่าของผลงานที่ทำ ในประเด็นการจัดการศึกษา การติดตาม วัดและประเมินผลช่วยให้ผู้จัดการศึกษาทราบว่าในการดำเนินงานมีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และทราบว่าผลของการจัดการศึกษาเป็นเช่นไร บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร จากการศึกษาพบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกได้กระจายอำนาจในการติดตาม วัดและประเมินผลไปยังชุมชน และชุมชนได้ติดตาม วัดและประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนในลักษณะภาพรวมไม่สามารถเจาะลึกได้ เนื่องจากชุมชนมีเข้าใจระบบการจัดการศึกษาค่อนข้างน้อย ตัวอย่างการติดตาม วัดประเมินผลภาพรวมการจัดการศึกษาของโรงเรียนเช่น ผู้ปกครองตรวจสอบคุณภาพและตัดสินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนจากการสังเกตพฤติกรรมและผลงานของบุตรหลานตัวเอง หรือผู้ปกครองของเด็กบางคนประเมินผลคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแล้ว จึงตัดสินใจส่งบุตรหลานของตนเองให้ไปเรียน

ในโรงเรียนที่ผู้ปกครองเชื่อว่ามีคุณภาพมากกว่าในเมือง เป็นต้น จากการสนทนากับ คณะครูเกี่ยวกับเรื่องการกระจายอำนาจการติดตาม วัดและประเมินผลไปยังชุมชน โรงเรียนยอมรับว่ามีความบกพร่อง คือขาดการชี้แจงให้ผู้ปกครอง รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนทราบเกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนจะขาดความชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่แต่ชุมชนก็ได้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนได้ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการจัดการศึกษาของโรงเรียนอยู่บ้างดังกล่าวไปแล้ว

ความซับซ้อนของงานก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนกระจายอำนาจไปยังชุมชนมากขึ้นแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การกระจายอำนาจทางด้านติดตาม วัดและประเมินผล การจัดการศึกษาในวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีกฎ ระเบียบทางด้านการวัดและประเมินผล รวมทั้งแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่หน่วยงานในระดับสูงกำหนดไว้ค่อนข้างละเอียด ครูผู้สอนแสดงความเห็นที่สอดคล้องกันว่าเป็นอุปสรรคทำให้โรงเรียนไม่สามารถกระจายอำนาจหน้าที่ไปยังชุมชนได้อย่างเต็มที่ เพราะเกรงว่าเมื่อกระจายอำนาจไปยังชุมชนอย่างเต็มที่แล้วอาจจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นกับโรงเรียนในภายหลังได้หากชุมชนทำงานผิดพลาด โดยเฉพาะทางด้านการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

สรุปว่าก่อนโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกเข้าร่วม โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น โรงเรียนยังไม่กระจายอำนาจไปยังชุมชนเท่าที่ควร ทั้งในด้านการวางแผนการจัดการศึกษา การจัดเรียนการสอน การติดตาม วัดและประเมินผล การขาดการชี้แจงให้ชุมชนได้เข้าใจในอำนาจหน้าที่ รวมทั้ง กฎ ระเบียบ ความซับซ้อนของงาน เป็นอุปสรรคสำคัญของโรงเรียนในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชน

ช่วงเริ่มต้นการเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกเข้าร่วม โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ปลายปี พ.ศ. 2537 ในฐานะเป็นหน่วยปฏิบัติการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานและการศึกษาเพื่ออาชีพแนวใหม่ที่เน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นวัตกรรม ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจ และใช้กระบวนการติดตามประเมินผล

โครงการคาดหวังว่าในการจัดการศึกษาแนวใหม่ ตามหลักการของโครงการจะทำให้โรงเรียน และชุมชนทำงานร่วมกันในการวางแผนการจัดการศึกษา การติดตามประเมินผล และการรายงานผลการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่าในช่วงเริ่มต้นที่โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2538) โรงเรียนมีพฤติกรรมในการบริหารการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป จุดเปลี่ยนสำคัญในการบริหารการจัดการศึกษาของโรงเรียนเริ่มขึ้นเมื่อโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากโครงการได้ริเริ่มให้โรงเรียนกระจายอำนาจการบริหารการจัดการศึกษาไปยังชุมชนโดยให้โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น เรียกชื่อว่า คณะทำงานระดับพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดม่อนตะวันออกเป็นที่ปรึกษา อาจารย์ใหญ่ เป็นประธาน กำนันตำบลนาแสงเป็นรองประธาน ผู้ใหญ่บ้านม่อนตะวันออก สาธารณสุขตำบลนาแสง เกษตรตำบลนาแสง นายพินิจ กันทะเสน นายสว่าง นวลถ่อ และนายเนตร จันดี ชาวบ้านร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยมีครูปราณีณ ลำปาง เป็นคณะกรรมการและเลขานุการ รวม 10 คน รวมทั้งกำหนดให้คณะกรรมการมีหน้าที่ร่วมกันในทุกขั้นตอนของการทำงาน คือ การศึกษาสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาเพื่ออาชีพของชุมชน การวางแผนการจัดการศึกษา การจัดการศึกษา การติดตามประเมินผลและรายงานผลการจัดการศึกษา ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้โรงเรียนเปลี่ยนแปลงการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนอย่างจริงจัง ลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนในช่วงเริ่มต้นมีดังต่อไปนี้

1. การวางแผนการจัดการศึกษา

ในช่วงเริ่มต้น โรงเรียนกระจายอำนาจการวางแผนการจัดการศึกษาไปยังตัวแทนชุมชนซึ่งร่วมเป็นคณะกรรมการระดับพื้นที่ และให้ตัวแทนชุมชนเหล่านั้นได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการวางแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือ ให้ชุมชนมีบทบาทในการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาของชุมชน วางแผนและกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนร่วมกับโรงเรียน จากการศึกษาค้นคว้า ปัจจัยที่ส่งผลให้การกระจายอำนาจการวางแผนการจัดการศึกษา

ไปยังชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ การสนับสนุนทางด้านวิชาการจากโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับที่สูงกว่า เช่น ในปี 2538 คณะทำงานโครงการจังหวัดลำปาง ได้ให้การสนับสนุนทางการวางแผนการจัดการศึกษาแก่คณะทำงานระดับพื้นที่ของโรงเรียน โดยจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวางแผนแบบมีส่วนร่วมให้ การฝึกอบรมดังกล่าวได้มีวิทยากรซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชนจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาให้แนวคิด และให้ผู้รับการฝึกอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับสภาพการศึกษาของชุมชนในปัจจุบัน แนวโน้มในอนาคต ช่องว่างระหว่างเป้าหมายปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งให้ผู้รับการฝึกอบรมวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ไขที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาอะไรก่อนหลังให้เป็นไปตามความแตกต่าง ผลที่ได้รับจากการฝึกอบรมดังกล่าว ทำให้ทุกฝ่ายที่เข้ารับการอบรมมีความรู้และประสบการณ์ในการวางแผนการจัดการศึกษา ในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นทิศทางในการจัดการศึกษาเพื่ออนาคตของชุมชนร่วมกัน ได้ชัดเจนขึ้นอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ข้อสังเกตในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาในช่วงเริ่มต้นพบว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัญหาและกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่าง โรงเรียนและชุมชน โรงเรียนยังไม่กระจายอำนาจในการกำหนดโครงการ กิจกรรมตามแผนไปยังชุมชนเท่าที่ควร ส่วนใหญ่โรงเรียนยังคงมีอำนาจตัดสินใจในการกำหนดโครงการ และกิจกรรมอยู่เหมือนเช่นที่ผ่านมา

จากการสนทนากับคณะทำงานระดับพื้นที่หลาย ๆ คน พอสรุปได้ว่า ในกระบวนการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาร่วมกับชุมชนมักมีเวลาจำกัด จึงทำให้ไม่สามารถลงลึกไปถึงรายละเอียดของโครงการ และ กิจกรรม ประกอบกับบางครั้งทางโครงการก็เร่งรัดให้จัดส่งแผนปฏิบัติการโดยด่วน ทำให้โรงเรียนจำเป็นต้องเป็นผู้ดำเนินการเขียนโครงการขึ้นเอง แต่รายละเอียดก็อยู่บนพื้นฐานความคิดเดิมที่คิดร่วมกันไว้ เช่น ในแผนการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และโรงเรียนเป็นผู้เขียนโครงการพัฒนาและผลิตสื่อเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา เป็นต้น

ลักษณะโครงการทางการศึกษาในช่วงเริ่มต้นมี 3 ลักษณะดังนี้

1. ลักษณะโครงการที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กของชุมชน ซึ่งเข้ามาเรียนในโรงเรียนให้มีคุณภาพ โดยใช้กรอบหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา
2. ลักษณะโครงการที่มุ่งเน้นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาครู ให้ครูเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และใช้กรอบหลักสูตรที่โรงเรียนสร้างขึ้นเองเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา
3. ลักษณะโครงการที่มุ่งเน้นจัดการศึกษาให้กับผู้ปกครอง และชาวบ้าน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่าของการจัดการศึกษาของโรงเรียน และเพื่อพัฒนาทางด้านอาชีพ

2. การจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาในโครงการใน 3 ลักษณะข้างต้น กฎ ระเบียบ ความซับซ้อนของงาน ความพร้อมของโรงเรียน เงื่อนไขที่ต้องพยายามปฏิบัติเมื่อเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น การบริหารการจัดการศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจ รวมทั้งการเรียกร้องจากชุมชน ตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ชุมชนเสนอ บังคับและเงื่อนไขต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนส่งผลให้โรงเรียนกระจายอำนาจการเรียนการสอนไปยังชุมชนมากขึ้นแตกต่างกัน

กรณีตัวอย่าง การจัดการศึกษาให้กับเด็กของชุมชน ที่โรงเรียนยึดกรอบหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาในลักษณะนี้พบว่า โรงเรียนไม่กระจายอำนาจในการจัดการเรียนการสอนไปยังชุมชนเท่าที่ควร ส่วนใหญ่โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการเรียนการสอน ในขณะที่การจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานครู และพัฒนาการศึกษาของผู้ปกครองและชาวบ้าน โรงเรียนมีอำนาจในการสร้างและเลือกใช้หลักสูตรที่เหมาะสมในการจัดเรียนการสอนได้อย่างอิสระ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในหลักสูตรลักษณะนี้ เมื่อโรงเรียนพิจารณาแล้วเห็นว่าโรงเรียนยังขาดศักยภาพหรือความพร้อมในการจัด เช่น ขาดครูผู้มีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ ขาดวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เวลา ฯลฯ โรงเรียนจะกระจายอำนาจไปยังชุมชน เช่น การจัดการศึกษาในโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการทำปายนิเทศ โรงเรียนกระจายอำนาจในการสร้าง

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนไปยังครูในกลุ่มโรงเรียน และในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับประชาชน เช่น การฝึกอบรมอาชีพเสริมการปั้นอิฐบล็อก ช่างเชื่อม การทำดอกไม้ประดิษฐ์ ฯลฯ โรงเรียนก็กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนให้ชุมชนเป็นผู้แสวงหา และประสานงานกับแหล่งวิทยาการ คือศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเกาะคา และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นสนับสนุนในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนตามที่ต้องการ โดยโรงเรียนทำหน้าที่เพียงผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในบางเรื่อง เช่น พิมพ์หนังสือขอความอนุเคราะห์ สนับสนุนสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

3. การติดตาม วัดและประเมินผล

เนื่องการจัดการศึกษาในช่วงเริ่มต้น โรงเรียนมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น ทั้งนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชาวบ้านในชุมชน หลักสูตรที่ใช้ก็มีความหลากหลายของที่มาและเป้าหมายในการจัด รวมทั้งในการจัดการเรียนการสอนในบางหลักสูตรโรงเรียนกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนค่อนข้างมาก ทำให้ลักษณะของการกระจายอำนาจในการติดตาม วัดและประเมินผลไปยังชุมชนมีความมากน้อยแตกต่างกัน คือในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนโรงเรียนกระจายอำนาจติดตาม วัดและประเมินผลไปยังชุมชนไม่แตกต่างกับช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่โรงเรียนทำหน้าที่ติดตาม วัดและประเมินผลในขณะที่การจัดการศึกษาให้กับครู และ ผู้ปกครอง และชาวบ้าน ซึ่งโรงเรียนมีอิสระในการกำหนดหลักสูตรมากขึ้นและกระจายอำนาจการจัดการเรียนการสอนไปยังชุมชนค่อนข้างมาก ชุมชนมีความใกล้ชิดกับการจัดการศึกษามากขึ้นเนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรง คือเป็นผู้เรียน ประกอบกับหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาเป็นหลักสูตรระยะสั้นจบในตัวเอง มีกฎระเบียบ กำกับที่ไม่ซับซ้อน ทำให้หลักสูตรเหล่านั้นมีความยืดหยุ่นทั้งในแง่การจัด การติดตาม วัดและประเมินผล จึงส่งผลให้ชุมชนมีอำนาจในการติดตาม วัดและประเมินผลการจัดการศึกษาได้ค่อนข้างมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรปกติที่โรงเรียนใช้จัดการศึกษาให้กับนักเรียน

สรุปว่าในช่วงเริ่มต้นเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนกระจายอำนาจทางด้านกรวางแผน การจัดการเรียนการสอน และการติดตาม วัดและประเมินผล ไปยังชุมชนเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อน โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ เงื่อนไขของโครงการได้ทำให้โรงเรียนมีความจริงจังในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชน การสนับสนุนทางด้านความรู้ในการจัดการศึกษาแนวใหม่ที่เน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม ฯลฯ จากโครงการก็เป็นปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีศักยภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น การพัฒนาหรือสร้างหลักสูตรขึ้นใช้เองเพื่อให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียน (ครูชาวบ้าน) เป็นปัจจัยที่ทำให้การจัดการศึกษารอดพ้นจาก กฎ ระเบียบเดิมที่เป็นอุปสรรคในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนลง ในขณะที่การบริหารการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะทำงานระดับพื้นที่ ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสทำหน้าที่และแสดงอำนาจตามที่โรงเรียนกระจายไปให้กับชุมชนอย่างจริงจังขึ้น และปัจจัยสุดท้ายที่พบในช่วงนี้ คือการขาดความพร้อมของโรงเรียนในการจัดการศึกษา เช่น ขาดครูที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง ขาดวัสดุอุปกรณ์ จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจึงส่งผลทำให้โรงเรียนแก้ไขโดยการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนเพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรต่าง ๆ เหล่านั้นดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

ช่วงสุดท้ายของการเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในช่วงเริ่มต้นโรงเรียนและชุมชนยังมีปัญหาในการทำความเข้าใจกับหลักการต่าง ๆ และเจตนาของโครงการ เมื่อโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันในการบริหารการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะทำงานระดับพื้นที่ผ่าน ไประยะหนึ่ง ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยตรงเหล่านั้นจึงได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนประสบการณ์ในการบริหารการจัดการศึกษาแนวใหม่ตามหลักการของโครงการดีขึ้น

ปัจจัยที่ทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแนวใหม่ดีขึ้นคือการสนับสนุนทางด้านสภาพพัฒนาศักยภาพของคณะทำงานระดับพื้นที่จากโครงการในระดับที่สูงกว่าโรงเรียน ในช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 โครงการได้ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการเพื่อการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพการทำงานของคณะทำงานระดับพื้นที่หลายด้านและ

บ่อยครั้ง เช่น ปลายปี พ.ศ. 2537 ได้จัดการประชุมชี้แจงโครงการให้กับคณะทำงานระดับพื้นที่ และในปี พ.ศ. 2538 ได้ให้การสนับสนุนจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวางแผนแบบมีส่วนร่วม พาไปศึกษาดูงานจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่จังหวัดอุตรดิตถ์ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พาไปศึกษาดูงานการจัดการศึกษาตามหลักการโครงการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดการสัมมนาแลกเปลี่ยนนวัตกรรมระหว่างพื้นที่ดำเนินการ โครงการในภาคเหนือ จัดการสัมมนาทบทวนโครงการ ฯลฯ รวมทั้งการให้การสนับสนุนทางด้านนิเทศ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันโครงการก็ยังให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าใช้จ่ายในการประชุมร่วมกับชุมชนอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทดลองจัดการศึกษาแนวใหม่ตามที่โรงเรียน และชุมชนคิดขึ้นร่วมกัน เป็นต้น

พัฒนาการในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกในช่วงชุดท้าย (ปี พ.ศ. 2539-2540) จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนได้กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาไปยังชุมชนเพิ่มขึ้น โดยแต่งตั้งครูและชาวบ้านให้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานระดับพื้นที่เพิ่มเติม จากเดิมที่มีคณะทำงาน จำนวน 10 คน เป็น 74 คน สาเหตุเนื่องมาจากเมื่อดำเนินงานโครงการผ่านไประยะหนึ่ง โรงเรียนพบว่า มีคณะทำงานบางคน เช่น เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการอื่นมักขาดการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยมักอ้างว่าไม่มีเวลา ประกอบกับโรงเรียนสังเกตเห็นว่ามีชาวบ้านอีกหลายคนที่ต้องการเข้าร่วมโครงการ ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น โรงเรียนจึงแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่เพิ่มเติม และจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานให้เป็นฝ่ายต่าง ๆ 4 ฝ่าย คือฝ่ายรวบรวมข้อมูล ฝ่ายแผนงาน ฝ่ายหาทุนและฝ่ายติดตามประเมินผล แต่ละฝ่ายมีสมาชิกใกล้เคียงกัน มีหัวหน้าฝ่ายเป็นชาวบ้านซึ่งคณะทำงานพิจารณาาร่วมกันแล้วว่ามีเหมาะสม โดยมีครูเป็นคณะทำงานและเลขานุการ

จากการศึกษาสรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ในปี 2540 พบว่าการแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่เพิ่มขึ้น ทำให้การ

ดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนมีความคล่องตัวขึ้น ซึ่งผลงานที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนคือ ชุมชนให้การสนับสนุนทางด้านความคิดและปัจจัยในการสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น การจัดสร้างห้องสมุดโรงเรียน การจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์เพิ่มเติม โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ ฯลฯ ในขณะที่ครูและชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นคณะทำงานได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้พอสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งเสริมและเอื้อให้การปฏิบัติงานของคณะทำงานระดับพื้นที่ดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จนอกเหนือจากการมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกและเห็นความสำคัญของการศึกษาแล้ว ปัจจัยทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและขวัญกำลังใจในการทำงานร่วมกันก็มีความสำคัญเพราะที่ผ่านมา โครงการได้ให้การสนับสนุนทางด้าน การอำนวยความสะดวกและขวัญกำลังใจตลอดเวลา จึงทำให้โรงเรียนและชุมชนทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น เช่น ให้การสนับสนุนค่าอาหารในการจัดประชุมคณะทำงานระดับพื้นที่เดือนละ 2 ครั้งทุกเดือน ให้การสนับสนุนค่าพาหนะในการพาคณะทำงานไปศึกษาดูงานซึ่งการไปศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างขวัญกำลังใจให้แก่คณะทำงานได้เป็นอย่างดี เป็นต้น

ในช่วงสุดท้ายของการเข้าร่วม โครงการ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกใต้กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. แผนการจัดการศึกษา

ในช่วงสุดท้ายแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกใต้ได้รับการพัฒนาขึ้น โดยจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ความคิดริเริ่มในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เป็นผลสืบเนื่องมาจาก โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภาคเหนือ ที่ได้ประเมินผลการดำเนินงานโครงการในระดับพื้นที่แล้วพบว่า โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการทุกแห่งในภาคเหนือที่ผ่านมาวางแผนการจัดการศึกษาไว้เป็นแผนระยะสั้นรายปี เรียกชื่อว่า แผนปฏิบัติการประจำปีเท่านั้น ซึ่งแผนดังกล่าวเข้าข่ายแผนเชิงรับ หากเปรียบกับหมอรักษาโรคก็เป็นการรักษาตามอาการคนไข้ไปเรื่อย ๆ นั่นเอง ดังนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษายบรรลุผลสำเร็จอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โรงเรียนจึงควรมีแผนเชิงรุก ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นแผนเชิงรุก พบว่าในปี พ.ศ. 2539 โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกใต้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวางแผนยุทธศาสตร์แบบมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียนในครั้งนั้น โรงเรียนได้กระจายอำนาจไปยังชุมชนโดยให้ตัวแทนชุมชนซึ่งเป็น

คณะทำงานระดับพื้นที่เข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนของโรงเรียน เนื้อหาของแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำไว้ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ เป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียน บุคลากรของโรงเรียน นักเรียน ประชาชนในชุมชน ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานและตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ซึ่งลักษณะของการกระจายอำนาจการวางแผนการจัดการศึกษาไปยังชุมชนในช่วงนี้มีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากช่วงเริ่มต้นเข้าโครงการ กล่าวคือ โรงเรียนยังคงกระจายอำนาจไปยังชุมชนผ่านทางตัวแทนชุมชนซึ่งร่วมเป็นคณะทำงาน และให้ตัวแทนชุมชนเหล่านั้นมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนของโรงเรียน การมีคณะทำงานระดับพื้นที่เพิ่มขึ้นช่วยให้โรงเรียนได้รับรู้สภาพปัญหา ความต้องการ ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ จากชุมชนมากขึ้น ซึ่งทำให้สามารถวางแผนการจัดการศึกษาในช่วงสุดท้ายครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็เริ่มกระจายอำนาจในการกำหนดโครงการ กิจกรรมตามแผนไปยังชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น ชุมชนได้กำหนดให้โรงเรียนมีโครงการสอนพิเศษหลังเลิกเรียนให้กับนักเรียน ซึ่งผู้ประกอบการมีความต้องการให้ลูกหลานของตนเองเรียนพิเศษและยินดีจะจ่ายเงินสมนาคุณเล็กน้อยให้กับครู เป็นต้น

2. การจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษาพบว่าในช่วงสุดท้ายของการเข้าร่วมโครงการ นอกเหนือจากการจัดการศึกษาตามหลักสูตรปกติให้กับนักเรียน โรงเรียนมีโครงการทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของครูในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนและพัฒนาชาวบ้านในชุมชนให้มีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันโครงการต่าง ๆ ก็มีความเชื่อมโยงสนับสนุนต่อกัน ตัวอย่างเช่น โครงการผลิตสื่อเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษากลุ่มทักษะในระดับก่อนประถมศึกษา โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองร่วมในการเรียนรู้พร้อมไปกับครูและนักเรียน โครงการฝึกอบรมอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน ในวิชาการปูกระเบื้อง การเดินสายไฟฟ้าภายในอาคาร มีความเชื่อมโยงกับโครงการสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น ถ้ากล่าวที่ว่า "ยิงปืนนัดเดียวได้นกหลายตัว" คงจะใช้อธิบายถึงความเชื่อมโยงสนับสนุนกันและกันของโครงการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าในช่วงสุดท้ายโรงเรียนกระจายอำนาจการจัดการเรียนในหลักสูตรปกติที่โรงเรียนใช้จัดการศึกษาให้กับนักเรียนไปยังชุมชนไม่แตกต่างกันไปจากที่ผ่านมา แต่ในหลักสูตรการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อครู ผู้ปกครอง และชาวบ้านในชุมชนโรงเรียนก็ยังคงกระจายอำนาจการจัดการเรียนการสอนไปยังชุมชนอย่างต่อเนื่องมากน้อยต่างกันเป็นไปตามความพร้อมและความสามารถของโรงเรียนและชุมชน

3. การติดตาม วัดและประเมินผล

ลักษณะการติดตาม วัดและประเมินผลในช่วงสุดท้าย โรงเรียนกระจายอำนาจหน้าที่ไปยังชุมชนชัดเจนยิ่งขึ้น โดยกระจายอำนาจโดยตรงไปยังตัวแทนชุมชนซึ่งร่วมเป็นคณะกรรมการในฝ่ายติดตาม ประเมินผลของคณะกรรมการระดับพื้นที่ จากการศึกษาพบว่าชุมชนได้ติดตาม ตรวจสอบ และและรายงานผลให้คณะกรรมการระดับพื้นที่ทราบอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในขณะนั้นคณะกรรมการระดับพื้นที่ประชุมปรึกษาหารือกันอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง จากการศึกษารายงานผลการประชุมของคณะกรรมการระดับพื้นที่ และการสัมภาษณ์คณะกรรมการหลาย ๆ คน ทำให้พอสรุปได้ว่า ชุมชนยังคงติดตาม วัดและประเมินผลในหลักสูตรปกติที่โรงเรียนใช้จัดการศึกษาให้กับนักเรียนได้ไม่แตกต่างจากที่ผ่านมา เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวมีรายละเอียดความซับซ้อนในการวัดและประเมินผลรวมทั้งมีกฎ ระเบียบ กำกับห้ามไว้ ในขณะที่หลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาเพื่อชาวบ้านซึ่งมีความซับซ้อนไม่มากนัก ชุมชนทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบได้ผลมากกว่า

สรุปลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนในช่วงสุดท้ายของการเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกกระจายอำนาจการวางแผนการจัดการศึกษา การจัดการศึกษา การติดตาม วัดและประเมินผลไปยังชุมชนอย่างเป็นระบบชัดเจนและกว้างขวางขึ้น ขณะเดียวกันโรงเรียนก็มีการติดตามตรวจสอบการทำหน้าที่ของชุมชนเป็นระยะทำให้ชุมชนมีความตื่นตัวในการทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่ส่งผลและเป็นอุปสรรคต่อการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกไปยังชุมชนในปี พ.ศ. 2537 - 2540 มีดังต่อไปนี้

1. โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ การที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นโครงการนำร่องในการจัดการศึกษาแนวใหม่ที่เน้นใช้หลักการสำคัญในการดำเนินงาน คือ เน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม นวัตกรรม การใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ ดำเนินการ และเน้นกระบวนการติดตามประเมินผล โดยได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานจากกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ต่อเนื่อง 4 ปี (พ.ศ. 2537 - 2540) เงื่อนไข หลักการดำเนินงานและการสนับสนุนต่าง ๆ จากโครงการ เช่น การกำหนดให้โรงเรียนบริหารการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการระดับพื้นที่ (ชาวบ้าน โรงเรียน) เน้นการใช้หลักการ กระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม ฯลฯ ในการดำเนินงาน รวมทั้งการให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ และงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์และมีความพร้อมในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้โรงเรียนมีความจริงจังในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชน

ถึงแม้ว่าโครงการจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกไปยังชุมชนเป็นระบบชัดเจนและเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังพบปัญหาบางประการที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะเป็นรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาแนวใหม่เป็นรูปแบบที่โรงเรียนและชุมชนยังไม่คุ้นเคย ประกอบกับเป็นโครงการเชิงทดลอง ซึ่งไม่มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจน ทดลองไปแก้ปัญหาไปในแต่ละกิจกรรม จึงทำให้ต้องใช้เวลาในการศึกษาเรียนรู้มากขึ้น ฯลฯ

2. การบริหารการจัดการศึกษาร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียนและชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับประสิทธิภาพการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนในรูปแบบกรรมการศึกษา ซึ่งโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกไปยังชุมชนมีบทบาทในการให้คำปรึกษา แนะนำ

สนับสนุนช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ไปยังชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการทำงานร่วมโรงเรียนและชุมชน โดยร่วมกันดำเนินการในทุก ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษาของชุมชน การวางแผนในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษา การติดตามประเมินผล พบว่าในการบริหารการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการทำงานร่วมโรงเรียนและชุมชน เป็นปัจจัยส่งผลให้การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น

3. การสนับสนุนทางด้านวิชาการเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานร่วมกันให้กับ บุคลากรของโรงเรียนและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญอีก ประการหนึ่งที่ส่งผลให้โรงเรียนและชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเทคนิคต่าง ๆ ในการ ทำงานร่วมกัน และส่งผลให้การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนมีประสิทธิภาพ เพิ่มขึ้น จากการศึกษาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสนับสนุนทางด้านวิชาการ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานที่โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้กับคณะกรรมการระดับพื้นที่โรงเรียนบ้าน ม่อนตะวันออก เช่น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และพาคณะกรรมการระดับพื้นที่ของโรงเรียน ไปศึกษาดูงานการจัดการศึกษาที่มีหลักการจัดทำองเดียวกับ โครงการในช่วงเริ่มต้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้คณะกรรมการระดับพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจใน บทบาท และมองเห็นช่องทางในการทำงานที่ชัดเจนเพิ่มขึ้น

4. นโยบายกฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่หน่วยงานตามสายบังคับบัญชาของโรงเรียนบ้าน ม่อน ตะวันออกกำหนดไว้ รวมทั้งกฎ ระเบียบอื่น ๆ ของทางราชการ ในฐานะที่โรงเรียนบ้าน ม่อนตะวันออกเป็นสถานศึกษาของทางราชการจึงจำเป็นต้องยึด กฎ ระเบียบต่าง ๆ เหล่านั้นไว้ เป็นแนวทางและกรอบในการทำงาน จากการศึกษาพบว่า กฎ ระเบียบ บางเรื่องก็เป็นอุปสรรค ทำให้โรงเรียนขาดความคล่องตัวหรือขาดอำนาจตัดสินใจบางเรื่องไป ซึ่งพบว่าเมื่อโรงเรียนบ้านม่อนตะวันออก ไม่ถูกกฎ ระเบียบครอบงำจนเกินไป โรงเรียนสามารถกระจาย อำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชนได้เพิ่มขึ้น ดังปรากฏให้เห็นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา ครู และ ชาวบ้านในชุมชน โรงเรียนมีอิสระในการสร้างหลักสูตรขึ้นใช้เอง เพื่อให้เกิดความ เหมาะสมสอดคล้องกับผู้เรียน เป็นต้น

5. ความไม่พร้อมในการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งทางด้านบุคลากร และทางด้านปัจจัยอื่น ๆ เช่น งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ฯลฯ ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ โรงเรียนกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชน ดังตัวอย่างที่พบจากการศึกษา เช่น ชุมชน มีความต้องการให้โรงเรียนบ้านม่อนตะวันออกจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับชาวบ้านมี อาชีพเสริม ในขณะที่โรงเรียนขาดความพร้อมในการจัดการศึกษาทางด้านนี้ ทำให้โรงเรียน ต้องกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังชุมชน ให้ชุมชนแสวงหาแหล่งวิทยาการที่มีความ พร้อมให้เข้ามารับผิดชอบจัดการศึกษาแทน โรงเรียน เป็นต้น